

กบฏบวรเดช

การเมืองของประวัติศาสตร์ และ ประวัติศาสตร์ของการเมือง

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์

บัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในบทความนี้ ผู้เขียนต้องการอธิบาย “กบฏบวรเดช” จากแนวคิดทางประวัติศาสตร์สองด้าน คือ หนึ่ง ประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นความรู้หรือความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และสอง ประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นลำดับชุดหรือผลรวมของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ส่วนแรกเป็นเรื่องราวที่เปลี่ยนแปลงได้เพราะอยู่กับมนุษย์ในปัจจุบัน ตรงกันข้ามกับส่วนหลังที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เพราะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงไปแล้ว⁽¹⁾ และเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในส่วนแรก ผู้เขียนประเมินว่าเป็นผลมาจาก “การเมือง” เป็นสำคัญ และในส่วนหลังก็เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปหรือจะสังเกตจากชื่อ “กบฏบวรเดช” ก็คงจะเห็นได้

ว่าเป็น “การเมือง” เสียเป็นส่วนใหญ่ ผู้เขียนจึงเรียกส่วนที่หนึ่งของบทความนี้ว่า การเมืองของประวัติศาสตร์ และเรียกส่วนที่สองว่า ประวัติศาสตร์ของการเมือง

สำหรับนักประวัติศาสตร์ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า มีข้อถกเถียงเป็นจำนวนมากเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของคำว่า “ประวัติศาสตร์” ในสองความหมายข้างต้น⁽²⁾ นำหนักของเหตุผลในส่วนแรกทำให้ดูน่าเชื่อว่า ประวัติศาสตร์มีแต่ความหมายที่หนึ่ง เพราะถ้ามนุษย์ไม่จดจำและบันทึกเป็นหลักฐานเอาไว้ก็ไม่มีประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับเหตุการณ์เป็นจำนวนมากที่ผ่านไปแล้วไม่มีใครใส่ใจที่จะจดจำ อันเนื่องมาจากมีเหตุการณ์มากมายจนจดจำไม่ได้ทั้งหมดก็ดี หรือตั้งใจจะไม่บันทึก

พลเอก พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช
กฤดากร หัวหน้าผู้ก่อการ พ.ศ. 2476

เรียงประวัติศาสตร์ให้เป็นอย่างที่มีนัยเกิด
ขึ้นอย่างสมบูรณ์เท่าที่จะทำได้

สำหรับผู้เขียนยอมรับการดำรง
อยู่ของสองความหมาย และมีความเห็นว่ามี
คือสองด้านของเหรียญอันเดียวกัน การที่จะ
ตรวจสอบประวัติศาสตร์ในความหมายที่หนึ่ง
ได้นั้น มีความหมายอยู่แล้วว่า ต้องมีความเข้าใจ
ประวัติศาสตร์ความหมายที่สองเป็นเค้า
โครงอยู่บ้าง การทำงานประวัติศาสตร์ตาม
ความหมายที่สองโดยไม่ได้ใส่ใจกับความหมาย
ในลักษณะที่หนึ่งจะทำให้การประเมินคุณค่า
หลักฐานผิดพลาดได้ง่ายเพราะทัศนคติของ
บุคคลย่อมสัมพันธ์กับสังคมซึ่งเป็นฐานของ
ค่านิยมส่วนบุคคล ในที่นี้ผู้เขียนจะอธิบาย
“ความเห็น” ของผู้เขียนในทั้งสองส่วน โดยมี
รายละเอียดเป็นการพิจารณาประวัติศาสตร์
ของ “กบฏบวรเดช” ในส่วนแรกจะเน้นหนัก
ให้เห็นภาพที่เป็นคู่ขัดแย้งและเป็นการเปลี่ยนแปลง
ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับเหตุ
การณ์นั้น ส่วนที่สองจะอธิบายความเข้าใจ
ของผู้เขียนเองว่า เหตุการณ์นั้นควรมีฐานะ
ทางประวัติศาสตร์ หรือเป็น “อดีตที่เป็นประ
วัติศาสตร์” (historical past)⁽³⁾ อย่างไร

ส่วนที่หนึ่ง : การเมืองของประวัติศาสตร์

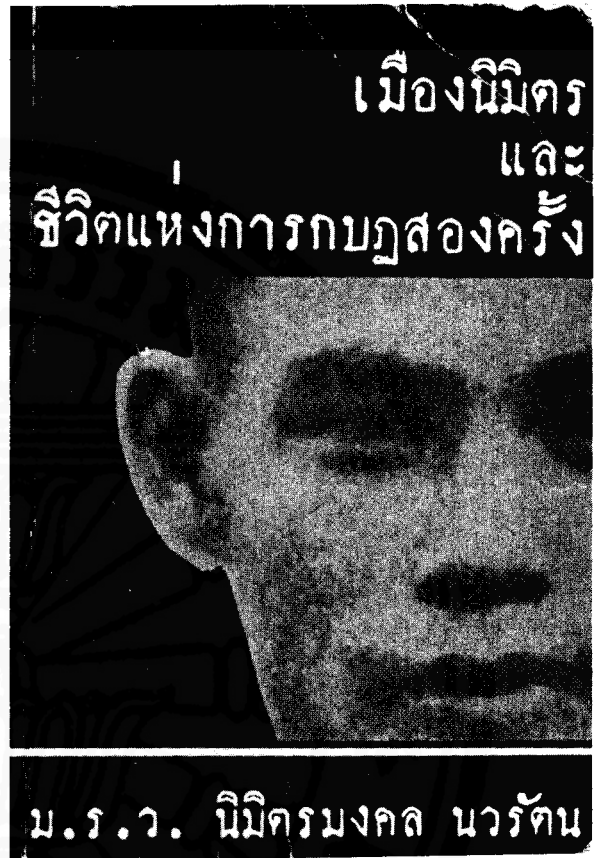
ผู้เขียนมีข้อสังเกตเบื้องต้นเกี่ยวกับ
“กบฏบวรเดช” อยู่ 2 ประการ ดังนี้
ประการแรก เป็นเหตุการณ์ของการ
ต่อสู้ทางการเมืองอย่างน้อยก็เพื่อเปลี่ยนรัฐ

เอาไว้ให้เป็นประวัติศาสตร์ที่ดี เราเรียกเหตุ
การณ์ที่ผ่านไปนี้อย่างรวม ๆ ว่า “อดีต” คำ
กล่าวที่พอจะคุ้นเคยกันอยู่บ้างที่ว่า ข้อมูลพูด
ไม่ได้ มีแต่นักประวัติศาสตร์เท่านั้นที่พูด
ได้ ก็สนับสนุนการคงอยู่ที่เหนือกว่าของประ
วัติศาสตร์ในความหมายแรก กระนั้นก็ตาม
ประวัติศาสตร์ในความหมายที่สองก็ยังคงมี
และดำรงอยู่ ในประการแรกภายใต้ข้อสมมติ
ที่ว่า มนุษย์จดจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หมาย
ความว่าต้องมีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นดำรง
อยู่จริง และต้องมีอยู่ แม้มนุษย์จะไม่จดจำ

มันด้วย วิชาประวัติศาสตร์ก็เช่นเดียวกับ
ศาสตร์อื่น ๆ ทั้งหลาย ที่ต้องมีความเชื่อเป็น
พื้นฐานว่า มี “ความจริง” ที่ศึกษาดำรงอยู่การ
เข้าถึงความจริงนั้นอาจจะมีวิธีการที่ยากง่าย
ต่าง ๆ กันไป และอาจจะให้แง่มุมของ “ความ
จริง” ต่างกัน ในประการต่อมา มีนักประวั
ติศาสตร์เป็นจำนวนมากมาทำงานโดยยึด
ถือประวัติศาสตร์เฉพาะในความหมาย
ที่สอง ยอมรับความหมายที่หนึ่งไว้เฉพาะใน
วิชาปรัชญาประวัติศาสตร์ ซึ่งนักปรัชญาสนใจ
มากกว่านักประวัติศาสตร์ และมุ่งค้นคว้าเรียบ

บาลที่ต่างฝ่ายก็มีกำลังอาวุธและกำลังปัญญาอย่างพร้อมเพรียง กล่าวได้ว่า จะเป็นเหตุการณ์เดียวในประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ที่ทหารร่วมมือกับพลเรือนต่อสู้กับทหารที่ร่วมมือกับพลเรือนด้วยกัน เหตุการณ์อื่น ๆ ต่อมา ส่วนใหญ่มักเป็นทหารใช้กำลังกับพลเรือน หรือใช้กำลังกับทหารด้วยกัน ดังที่ทราบกันโดยทั่วไปในเหตุการณ์ปี พ.ศ. 2490, 2492, 2494, 2500, 2519, ๑๓๑ หรือแม้แต่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ก็ยังไม่มียุทธวิธีที่ร่วมมือกับพลเรือนต่อสู้กับทหารที่ร่วมมือกับพลเรือน

ประการที่สอง ข้อสังเกตในประการที่หนึ่งจะไม่มีความหมายเลย หากไม่ชี้แจงว่าในขณะที่การยิงต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธยุติลงไปแล้ว การต่อสู้ด้วยกำลังปัญญากลับมีมาอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลมีคนอย่าง นายปรีดี พนมยงค์ และจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นต้น เขียนบันทึกความทรงจำและชี้แจงเหตุผลต่าง ๆ ไว้ ฝ่าย “กบฏบวรเดช” ก็มีคนเขียนความทรงจำไว้ให้เป็นประวัติศาสตร์อยู่เป็นจำนวนมากเช่นกัน ผู้เขียนหมายถึงงานเขียนของ พระยาสุรายุทธ อมระวิบูลย์ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์ หลวงโหมรอนราญ เป็นต้น การที่มีงานเขียนตลกตลกเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์มาจากทั้งสองฝ่ายนี้ในอันที่จริงเป็นเรื่องที่มีคุณประโยชน์ เพราะทำให้มีข้อเท็จจริงมากขึ้น แต่สิ่งที่ได้เกริ่นไปแล้วว่า ข้อเท็จจริงพูดไม่ได้มีแก่นักประวัติศาสตร์เท่านั้นที่พูดแทนได้ งานเขียนที่ตลกตลกมาโดยเฉพาะจากงานเขียนที่มีชีวิตชีวาเห็นวาทะ ใครทำอะไรอย่างไร ก็จะถูกมัดอรรถมตีความรู้สึกของคนรุ่นต่อมาให้เข้าไปมีส่วนร่วมเป็นฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในการต่อสู้ตรงนั้นได้ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ ก็จะตระหนักถึงคุณค่าของการเขียนหนังสือทั้งไว้ให้

เป็นประวัติศาสตร์ เขากล่าวว่า “...รัฐบาลไม่ซำก็เปลี่ยนไป และตัวกันเองไม่ซำก็ตาย แต่หนังสือของกันจะยังคงอยู่เป็นเข็มทิศทางเดินแห่งชีวิตของอนุชน...”⁽⁴⁾

จากข้อสังเกตข้างต้นคงจะช่วยเตือนให้เราผู้ศึกษามีความระมัดระวังยิ่งขึ้น ทั้งต่อการ**ใช้หลักฐาน** และ **การใช้ความรู้สึก** ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร และทำไม เป็นคำถามในรายละเอียดซึ่งในชีวิตจริงของมนุษย์ไม่มีใครมาใส่ใจจดจำ ความรู้สึกต่อการกระทำนั้นแฉ่งดีและเลว คุณจะสำคัญว่า ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปได้ตาม “กาลสมัย” ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ อีกเช่นกัน คุณจะเข้าใจความสำคัญของประเด็นดังกล่าวเป็นอย่างดี เขากล่าวไว้เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2490 ว่า “การกบฏจะเป็นเกียรติคุณหรือไม่สุดแต่

แว่นมองของประชาชน ซึ่งอาจผันแปรไปตามกาลสมัย ในเวลาที่แล้วมา มติมหาชนในพฤติการณ์ของผู้ต้องหาเป็นกบฏโดยทั่วไปได้คลี่คลายจากร้ายเป็นดีแล้ว...”⁽⁵⁾ การเปลี่ยนแว่นมองและมติมหาชนเปลี่ยนจากร้ายเป็นดีหรือตรงกันข้ามกลับไปกลับมา เป็นเรื่องที่น่าวิตกกังวล ในทางหนึ่งหมายถึงการปล່อยปลละละเลยให้มีการเขียนประวัติศาสตร์อย่างอำมหิต และผู้อ่านเชื่อความถูกต้องเพราะชื่อกันเขียนมากกว่าการใช้สติปัญญาของตน

เราอาจจะเริ่มต้นตรวจสอบความรู้สึกเกี่ยวกับ “กบฏบวรเดช” ว่าจะเป็นไปได้ในลักษณะใดบ้าง ผู้เขียนคิดว่า เรื่องสั้นของศรีบูรพา เรื่อง **ลาถ่อนรัฐธรรมนูญ**⁽⁶⁾ ได้ถ่ายทอดความรู้สึกแบบต่าง ๆ ไว้ ตัวเอกของ

ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์

เรื่องเป็นพลเรือนอาสาสมัครช่วยรัฐบาลปราบกบฏ เขามีความเห็นที่ “เราเรียกคนพวกนี้ว่าเป็นกบฏได้เต็มที่ เพราะเหตุว่าเขาคิดจะล้มล้างรัฐบาล ซึ่งดำเนินการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญ และซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่มหาชนนิยม คนพวกนี้พยายามขัดขวางทำลายมติมหาชน คนพวกนี้จึงเป็นกบฏต่อมหาชน กบฏต่อชาติต่อบ้านเมือง...” (หน้า 12) ภรรยาของเขาไม่ได้คัดค้านหรือกล่าวเสริมความเห็นข้างต้น เธอคิดว่าการรบเป็นเรื่องของทหาร และข้อสำคัญ คือ “...เธอจะไปรบกับใคร เธอล้มเสียแล้วหรือว่า คุณลุงของเธอ นายพันเอก พระยาสิงหราชคารัน เป็นแม่ทัพคนหนึ่งในคณะท่านบวรเดช เธอจะไปรบกับคุณลุงของเธอหรือ...”

(หน้า 11) และเรื่องก็ชวนให้หดหู ในท้ายที่สุด เพราะหลานอาสาสมัครไปฆ่าลุงได้สำเร็จ ส่วนทหารนั้นดูจะไม่มีความอธิบายอะไรมากไปกว่า (ในกรณีที่เป็นฝ่ายรัฐบาล) “อ้ายพวกกบฏ ผมเสียตายเหลือเกินที่ยังไม่ถูกเรียกตัวให้ไปกับกองทหาร ถ้าผมได้มีโอกาสไปเมื่อใดผมจะไม่กลับมาเลย จนกว่าจะได้ล้างชีวิตเจ้าหัวหน้ากบฏได้แล้ว” (หน้า 13) ตรงข้ามกับข้าราชการสำนัก เพราะเขาแสดงความคิดเห็นว่า “เดี๋ยวนี้ยังไม่ใช้เวลาที่ คุณจะเรียกฝ่ายพระองค์เจ้าบวรเดชว่าอ้ายพวกกบฏ การแพ้และชนะเท่านั้นจะตัดสินได้ว่า ใครเป็นฝ่ายกบฏ” (หน้า 3-4) ลักษณะความรู้สึกดังกล่าวข้างต้นมีความสำคัญพอกับข้อเท็จจริง ซึ่งเราจะต้องตรวจสอบ ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ ได้กล่าวเตือนไว้ว่า “...เป็นหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์ผู้จะต้อง

ตัดสินใจว่า การกบฏครั้งใด เพื่ออะไร และมีเหตุผลอย่างไร นักประวัติศาสตร์จะไม่น่าควรทำคำวิพากษ์ในระหว่างที่บุคคลผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์นั้น ๆ ยังมีชีวิตอยู่ และทั้งจะต้องรอเวลาให้ความรู้สึกของประชาชนในเหตุการณ์นั้น ๆ ดับสูญลง เป็นหน้าที่ของเขาระรวบรวมข้อเท็จจริงจากหลักฐาน, เอกสาร, จดหมาย และบันทึกต่าง ๆ โดยไม่มโนายพิงความข้างเดียว ถ้านักประวัติศาสตร์ผู้ใดจะพึงเอาว่าคำแถลงการณ์ของรัฐบาลในการปราบกบฏ พ.ศ. 2476 เป็นความจริงทั้งหมด โดยไม่ค้นคว้าหลักฐานทางอื่นบ้าง เขาก็จะได้อธิบายว่า เป็นผู้เสนอเรื่องเท็จต่อมนุษย์ชาติ” (7)

คำเตือนเกี่ยวกับหลักฐานเป็นเรื่องที่ควรแก่การยอมรับ ในอีกประการหนึ่งบุคคลผู้เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ก็ได้เสียชีวิตกันไปเกือบหมดแล้ว อันเป็นเงื่อนไขที่พอจะยอมรับได้ สิ่งที่จะมีปัญหาคือการรอเวลาให้ความรู้สึกของประชาชนในเหตุการณ์นั้น ๆ ดับสูญลง เพราะการดับสูญของความรู้สึกไม่น่าจะขึ้นกับเวลา แต่ขึ้นกับการกระทำของมนุษย์ในสังคมมากกว่า ดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า

ความรู้สึกของเราต่อเหตุการณ์ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปที่ดีหรือร้าย หรือถึงที่ร้ายก็ตามจะทำให้ได้ความทรงจำต่อเหตุการณ์นั้น เป็นไปในลักษณะเดียวกันด้วย ซึ่งไม่มีรายละเอียดอะไรมากมาย รบกันที่ไหน พอจะจดจำได้ แต่เมื่อใดก็จะต้องใช้การประมาณกันดู ส่วนมีใครบ้างที่เข้าร่วมในเหตุการณ์บ้าง เห็นที่จะจดจำได้เฉพาะแต่คนสำคัญเท่านั้น ข้อสำคัญที่จะจดจำต่อมา คือความหมายของเหตุการณ์ว่า คืออะไร ป้ายชื่อที่จะใช้เรียกเหตุการณ์นั้น และเหตุการณ์สำคัญ ๆ บางอย่างที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

ก. ว่าด้วย “ป้ายชื่อ”

นักประวัติศาสตร์ที่ค่อนข้างเคร่งครัดกับวิธีการทางประวัติศาสตร์ มักจะระมัดระวังที่จะให้ “ป้ายชื่อ” กับเหตุการณ์ที่ตนวิเคราะห์ กระนั้นก็คือเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้เลยในเมื่อภาษาที่เขาใช้ต้องทำหน้าที่ 2 อย่าง คือ สื่อสารกับคนอ่าน และแสดงความคิดของตน ในประการหลังหมายความว่า จะต้องผ่านการถ่วงถ่วงและประเมินคุณค่ามาแล้วพอสมควร

ในกรณีของ “กบฏบวรเดช” คำว่า “กบฏ” จะเป็นคำกลาง ๆ ที่ใช้กันโดยทั่วไปอย่างเช่น งานวิเคราะห์เรื่องราวดังกล่าวของ นิคม จารุมณี ก็เรียกเหตุการณ์นั้นว่า กบฏบวรเดช พ.ศ. 2476⁽⁸⁾ อย่างไรก็ดีเมื่อใช้คำว่า กบฏ คงจะเป็นที่ยอมรับกันว่า ในทางหนึ่งผู้ที่ใช้มีความรู้สึกผูกพันกับคณะรัฐบาลมากกว่าฝ่ายตรงข้าม หรือไม่ก็เป็นไปในลักษณะที่ภูมิใจที่ได้ต่อต้านกับความไม่ถูกต้อง (คณะ ร.ศ.130 ก็ภูมิใจที่จะเรียกตนเองว่า “กบฏ” เช่นกัน) ในส่วนหลังนี้ พระยาศราภัยพิพัฒน์ จะกล่าวยืนยันแทนได้

“...การกบฏพระองค์เจ้าบวรเดช เมื่อ พ.ศ. 2476 นับว่าเป็นกบฏครั้งใหญ่ที่สุดในสมัย 35 ปีนี้ เพราะมีการบรรณาพันกันอยู่หลายวันและมีนายทหารบก เรือ อากาศ และข้าราชการพลเรือนถูกจำคุกกว่า 300 คน รัฐบาลคณะราษฎรประกาศโฆษณาว่า พระองค์เจ้าบวรเดชยกทัพมารบเพราะต้องการระบอบเก่าเป็นสมบูรณาญาสิทธิราช แต่ความจริงพระองค์เจ้าบวรเดชต้องการให้ประชาชนเป็นประชาธิปไตย ดังที่ทราบกันอยู่แล้วว่า พระองค์เจ้าบวรเดชได้ก่อหวอดประชาธิปไตยกับพระยาพลพลพยุหเสนามานานแล้ว ดังนั้นจึงเป็นว่า พระองค์เจ้าบวรเดชทำถูก แต่แท้ก็กลายเป็นโง่ไป...”⁽⁹⁾

ถ้าหากมีการใช้คำว่า “กบฏ” คำเดียว และการถ่วงถ่วงเป็นเรื่องของการขยายข้อเท็จจริง หรือจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุและผลกระทบ (ส่วนหนึ่ง นิคม จารุมณี ได้แสดงไว้แล้วในวิทยานิพนธ์ของเขา) การศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ก็คงจะราบรื่นกว่าที่เป็นอยู่ แต่โดยข้อเท็จจริงเป็นตรงกันข้ามกับข้อสมมติข้างต้น เพราะมีความพยายามไม่ว่าจะผิดหรือถูกก็ตามทีที่จะขยับขยายความความรู้สึกต่อกบฏบวรเดชให้เป็นไปทั้งในทางบวกและลบมากขึ้น

กระแสนี้ที่ประเมินเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ในทางลบ จะใช้คำอื่นอีก 2 คำแทนคำว่า “กบฏ” คือ คำว่า “ได้การปฏิวัติ”⁽¹⁰⁾ และ “ขบถศักดิ์นาปฏิกริยา”⁽¹¹⁾

กระแสนี้ที่สองประเมินเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ในทางบวก จะใช้คำว่า “ปฏิกริยาต่อรัฐบาล” แทนคำว่า “กบฏ” คำหนึ่ง⁽¹²⁾ และในอีกส่วนหนึ่งซึ่งได้ใช้อารมณ์ความรู้สึกผูกพันอย่างมาก จะเรียก “กบฏบวรเดช” ว่า “คณะกู้บ้านกู้เมือง” (อันเป็นชื่อที่ฝ่าย “กบฏ” ใช้เรียกตัวเอง) อันมีเจตนารมณ์เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์เหมือนกับ การต่อสู้ของวีรชน 14 ตุลาคม 2516⁽¹³⁾

กล่าวได้ว่า เหตุการณ์การต่อสู้เมื่อกลางเดือนตุลาคม พ.ศ.2476 เป็นเหตุการณ์ที่มีแนวการมองและการประเมินคุณค่าที่หลากหลาย เพียงแค่ “ป้ายชื่อ” ก็มีอย่างน้อย 5 ชนิด ที่ผู้ศึกษาจำเป็นต้องเลือก ในขณะที่เหตุการณ์อื่น ๆ มีเพียง 2 หรือ 3 ชนิดเท่านั้น การที่จะต้องเลือกเพราะเป็นไปได้ที่จะใช้คำทั้งหมดรวมกันไป การเลือกก็ดูจะบ่งบอกการตัดสินใจที่จะใช้อำนาจ (อย่างน้อยก็เป็นของผู้เขียน) ที่จะสื่อความคิดของผู้เขียนกับคนอ่าน

ข. ว่าด้วย ความหมาย

ความหมายของเหตุการณ์อย่างสั้น ๆ เป็นอีกส่วนหนึ่งที่อยู่ในความทรงจำของมนุษย์และก่อนที่จะมีศึกษาวิเคราะห์เหตุการณ์ดังกล่าวในสถาบันการศึกษา นักประวัติศาสตร์ “สมัครเล่น” (หรือนอกทำเนียบ) จำนวนมากได้ถ่ายทอดความทรงจำของตนเอาไว้ แล้วอยู่ในรูปสารคดีการเมืองบ้าง ประวัติการเมืองบ้าง ซึ่งคนระดับล่างของสังคมได้มีโอกาสอ่าน ความทรงจำในส่วนนี้อยู่ในลักษณะก้ำกึ่งกันระหว่างความทรงจำเกี่ยวกับการรบ ซึ่งทำให้ผู้คนเสียชีวิตและเป็นเรื่องน่าสลดใจ กับความทรงจำเกี่ยวกับความพยายามที่จะรื้อฟื้นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชหรือตรงกันข้าม คือ ทำให้เป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น ตัวอย่างของความทรงจำส่วนแรก อย่างเช่นที่ เกรียงศักดิ์ พิทยานาค เขียนไว้ใน *โศกนาฏกรรมสาหัสที่หिनลับ* เขากล่าวถึงเหตุการณ์คราวนั้นว่า เกิดจากเจตนาที่หวังประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง และทำให้หมู่ชนชาติเดียวกันต้องเสียชีวิตและเลือดเนื้อ⁽¹⁴⁾ ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือการประเมินเจตนาของกบฏบวรเดชว่า หวังประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง จะเป็นกลาง ๆ ในระหว่างอีกสองความเห็นดังกล่าวข้างหน้า

สองความเห็นซึ่งเป็นการประเมินความหมายของกบฏบวรเดชว่า มีเจตนารมณ์ที่มีความคิดทางการเมือง ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์แต่อย่างเดียวนั้น อยู่ในลักษณะตรงกันข้ามกันโดยสิ้นเชิง ความเห็นแรกพิจารณาได้จากคำกล่าวของ วิชัย ประสงค์สันติที่ว่า

“รัฐบาลที่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญภายใต้การนำของ พันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา ได้บริหารราชการต่อมาอีก 4 เดือนถึงเดือนตุลาคม 2476 ก็เกิดกบฏเพื่อคัดล้างรัฐธรรมนูญภายใต้การนำของ พล

เอกพระองค์เจ้าบวรเดช ซึ่งเรียกกันว่า "กบฏบวรเดช" กบฏบวรเดชนั้น เกิดขึ้นโดยความประสงค์ของบุคคลอันคิดฝักใฝ่ในคณะเจ้า เพื่อคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองกลับเข้าสู่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชดั้งเดิม...⁽¹⁵⁾

อีกความเห็นหนึ่ง พิจารณาได้จากคำกล่าวของ ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์ ที่ว่า

"คณะนายทหารไทยฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยเพราะความริบร้อนในการเปลี่ยนแปลง ทั้ง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ก็พร้อมที่จะพระราชทานรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว หากแต่ทรงต้องการให้ราษฎรมีความเข้าใจในวิถีทางรัฐธรรมนูญอย่างถ่องแท้

เสียก่อน ซึ่งค้อยดำเนินการไปสู่ระบอบใหม่ แต่เมื่อคณะผู้ก่อการฯ รวบรวม และใช้กำลังเข้ายึดอำนาจซึ่งก็ผ่านไปโดยเรียบร้อยไม่มีการนองเลือดของชาวไทยด้วยกัน แต่คณะนายทหารชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งไม่พอใจในการปฏิบัติงานของคณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองที่ทำงานผิดจากเป้าหมายและ ฝ่ายปฏิวัติซ็อนก็มีได้คิดการที่จะให้การปกครองกลับเข้าสู่ระบอบราชาธิปไตย หากแต่ยังมีสิ่งที่ฝ่ายปฏิวัติซ็อนเห็นว่าควรปรับปรุงเสียใหม่ให้ดีขึ้น ดังนั้น เหตุการณ์ร้ายแรงจึงอุบัติขึ้น โดยการนำของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช..."⁽¹⁶⁾

(บน)

พระยาพลพลพยุหเสนา

(ล่าง)

ปรีดี พนมยงค์ กับ พระยาพลพลพยุหเสนา

ที่กล่าวมาเป็นการทรงจำโดยรวม ๆ ของสังคม ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่า ในส่วนแรกซึ่งประเมินว่าเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง เป็นความเห็นที่มีอยู่ตลอดมาและดูจะเป็นแบบของการเขียนสารคดีการเมือง ในส่วนที่สองนั้น ความเห็นที่ว่า กบฏบวรเดชเป็นการจะกลับเข้าสู่ระบอบเก่า เป็นความเห็นที่เป็นกระแสหลักอยู่ในช่วงก่อนที่ "คณะราษฎร" จะตกต่ำ และความเห็นว่าเป็นการทำให้ระบอบใหม่ดีขึ้น เป็นความเห็นที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดประมาณหลังปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา⁽¹⁷⁾ ภายในวงวิชาการเอง ซึ่งย่อมสัมพันธ์กับความทรงจำโดยรวม ๆ ของสังคมนั้น ชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้ประเมินไว้อย่างตรงไปตรงมาว่า เป็นการต่อสู้ให้ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ คนอื่น ๆ อย่างเช่น นิคม จารุมณี ประเมินว่าเป็นความพยายามที่จะต่อรองและช่วงชิงอำนาจขั้นสุดท้ายจากกลุ่มอนุรักษนิยมและกษัตริย์นิยม⁽¹⁸⁾ และ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ ประเมินว่า เป็นความขัดแย้งระหว่างระบอบเก่าและระบอบใหม่ซึ่งปรากฏให้เห็นในรูปของการต่อสู้ระหว่างบุคคลที่มีความเห็นแตกแยกกันอยู่ตลอดเวลา⁽¹⁹⁾

ก. ว่าด้วยเรื่องสำคัญบางเรื่องที่สัมพันธ์กัน

เรื่องสำคัญที่สัมพันธ์กับกบฏบวรเดช ซึ่งอยู่ในความทรงจำโดยรวม ๆ ของสังคมนั้น กล่าวได้ว่า มี 3 เรื่อง คือ นายปรีดี พนมยงค์ ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์⁽²⁰⁾ กรรมการฟ้องร้องพระบาทสมเด็จพระเจ้า

ม.จ.สิทธิพร กฤดากร

อยู่หัว⁽²¹⁾ และ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงพระองค์เป็นกลางในตลอดระยะเวลาวิกฤตการณ์⁽²²⁾

ทั้งสามประเด็นประกอบกันเป็นเนื้อหาของความทรงจำอันยากที่จะลืมเลือนและเป็นแนวทางของการสืบค้นรายละเอียด ซึ่งมักไม่มีอะไรขัดแย้งกับความทรงจำที่มีอยู่แล้ว “ป้ายชื่อ” และ “ความหมาย” ประกอบกันช่วยให้มีภาพทางประวัติศาสตร์ ซึ่งผู้ศึกษามีมาก่อนที่จะศึกษา และในที่สุดเมื่อจำต้องถ่ายทอดอธิบายเหตุการณ์ ก็ต้องเลือกที่จะประเมินและให้คุณค่า เป็นการทำให้อดีตมีชื่อและมีความหมายตามพันธะทางอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดที่ผู้ศึกษามีต่อเหตุการณ์นั้น ข้อที่ควรพิจารณาคือ การพูดวน

เวียนซ้ำซากอยู่กับการที่ใครจะเป็น “ประชาธิปไตย” หรือไม่เป็นประการหนึ่ง กับการอธิบายแบบกว้าง ๆ ที่ไม่กล้าที่จะจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุและผลของเหตุการณ์ อีกประการหนึ่ง

ภาพพจน์และความรู้สึกนึกคิดที่ว่า การกบฏบวรเดชเป็นความพยายามของ “คณะเจ้า” ที่จะรื้อฟื้นระบอบเก่าขึ้นมาอีก ซึ่ง ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ และต่อมาคือ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคนอื่น ๆ วิจารณ์ว่าเป็นการรับฟังความเพียงข้างเดียว ซึ่งจะไม่ตรงกับความเป็นจริงทั้งหมดนั้น ข้อเท็จจริงบางประการในสถานการณ์ของการสู้รบ เมื่อกลางเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 มีอยู่ว่า คณะรัฐบาลได้มีประกาศและแถลงการณ์โจมตี “คณะกบฏบ้านเมือง” ว่าเป็นกบฏ, ผู้ก่อการจลาจล, พวกกบฏพวกโจร, และอื่น ๆ แต่ไม่ปรากฏว่า รัฐบาลเรียกคณะกบฏบ้านเมืองว่า คณะเจ้าเลย⁽²³⁾ รัฐบาลเรียกตัวเองว่า

รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกือบจะทุกครั้ง ความรู้สึกคิดว่าคณะกบฏบ้านเมืองเป็นคณะเจ้า จึงเป็นความรู้สึกนึกคิดโดยรวมของยุคสมัย เหมือนดังที่ กุหลาบ สายประดิษฐ์ เรียกว่า “อ้ายผู้ตีกบฏ”⁽²⁴⁾ และข้อสำคัญคือ คณะกบฏบ้านเมืองเองเหมือนคราวประชุมตัดสินใจเลือกหัวหน้าก็ทราบเป็นอย่างดีว่าการเลือกพระองค์เจ้าบวรเดชเป็นหัวหน้า จะถูกเข้าใจว่าเป็น “คณะเจ้า” ได้โดยทั่วไป กระนั้นก็ดี ที่ประชุมก็มีมติเลือกเพราะมียศสูงสุด⁽²⁵⁾ จากการประเมินของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ผู้ที่เข้าร่วมเป็นคณะกบฏบ้านเมือง มีทั้งที่นิยมระบอบเก่า และไม่ชอบคณะรัฐบาล แต่ผู้นิยมระบอบเก่าก็เริ่มแน่ใจว่าต้องมีรัฐธรรมนูญ การที่แผนการดังกล่าวได้ชื่อว่าเป็นแผนการของ “พวกเจ้า” เพราะมีพระราชวงศ์ผู้ใหญ่เข้าร่วมด้วย⁽²⁶⁾ ผู้เขียนมีความเห็นว่า การเรียกว่า “คณะเจ้า” จึงดูจะเป็นการเก็บความรู้สึกนึกคิดของยุคสมัยได้ คำอื่น ๆ อย่างเช่น “อนุรักษนิยม” และ “กษัตริย์นิยม” ก็คงพอจะใช้ทดแทนกันได้ ส่วนที่ว่ามีเจตนาหรือความมุ่งหมายที่จะรื้อฟื้นระบอบเก่าจริงหรือไม่นั้น จำเป็นต้องวินิจฉัยกันอีกทีให้ถี่ถ้วน เพราะ “คณะเจ้า” ในสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมืองสมัยใหม่ ก็อาจจะจัดรูปการปกครองแบบอื่นที่ไม่ใช่สมบูรณาญาสิทธิราชก็ได้

สำหรับภาพพจน์และความรู้สึกนึกคิดว่า การ “กบฏบวรเดช” เป็นความพยายามที่จะทำให้เป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้นและสมบูรณ่นั้น ปรากฏในงานเขียนของผู้ร่วมในเหตุการณ์เป็นส่วนหนึ่งของคณะกบฏบ้านเมือง งานเขียนเหล่านี้อยู่ในรูปของบันทึกความจำเป็นส่วนใหญ่ และตีพิมพ์เป็นชิ้นเป็นอันออกเผยแพร่หลังปี พ.ศ. 2490 ที่สำคัญคือ งานเขียนของ พระยาศราภยพิพัฒน์,

(บน)

นาวาเอก พระยาศรราชย์พิพัฒน์ (เลื่อน สรราชยานิช)

(ล่าง)

รท. จงกต ไกรฤกษ์ (พ.ศ.2453)

ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์, หลุยส์ คีรีวัต, และหลวงโหมรอนราญ⁽²⁷⁾ ต่อมาก็มีงานเขียนของ ร.ท.จงกต ไกรฤกษ์, พระยาสุรพันธ์เสนีย์, และม.จ.สิทธิพร กฤดากร⁽²⁸⁾ ขอยกเป็นตัวอย่างเพิ่มเติมอีกสักเล็กน้อย จากคำกล่าวอันหนักแน่นของ ร.ท.จงกต ไกรฤกษ์

“...คำขาดของพระองค์เจ้าบรมวงศ์ฯ แม่ทัพกบฏในครั้งนั้น ประสงค์ไปในวิธีการของระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ถ้าฝ่ายรัฐบาลยอมรับเสียแต่ครั้งนั้น จะมีบุญคุณต่อชาติประเทศอย่างยิ่งนัก ครั้นที่ได้สร้างแบบอย่างของรัฐบาลที่ดีไว้ แต่จำเพราะมีความหลงผิดเกิดขึ้น โดยคิดว่าถ้ายอมปรองดองก็เท่ากับยอมให้รัฐบาลต้องสิ้นชีวิตลง... (จึงรับ) การปรองดองไม่ได้... วัตถุประสงค์ทั้ง 6 ประการของฝ่ายกบฏ ได้กลายเป็นข้อเรียกร้องต้องการของปวงชนมาทุกยุคทุกสมัย...”⁽²⁹⁾

ความรู้สึกนึกคิดดังกล่าวข้างต้นเป็นของผู้เข้าร่วมต่อสู้และเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลคณะราษฎร เมื่อปี พ.ศ. 2476 เป็นสิ่งที่เจ้าตัวยอมรับเองโดยเปิดเผย ในส่วนนี้เราจะต้องแยกการปราบปรามฝ่ายตรงข้ามรัฐบาล หลังปี พ.ศ. 2476 โดยเฉพาะเหตุการณ์ประหารชีวิต 18 คน ในปี พ.ศ. 2481 ออกจากการต่อสู้กลางเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 เพราะอยู่ในสภาพแวดล้อมความสัมพันธ์ทางอำนาจ, ความหวาดกลัว, และความมุ่งหวังที่แตกต่างกันไป⁽³⁰⁾ ในบันทึกของแต่ละคนก็ย่อมมีลีลาที่แตกต่างไปด้วย ส่วน

จงกต ไกรฤกษ์
๒๕๐๕

ส่วนที่สอง :

ประวัติศาสตร์ของการเมือง

ก่อนที่จะลงไปสู่การอธิบายความสัมพันธ์ทางอำนาจ, สาเหตุของการต่อสู้เมื่อกลางเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 การกระทำของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ และผลของการกระทำ ผู้เขียนคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องประเมินความคิดทางการเมืองของคณะกู้บ้านเมืองเสียก่อนเพื่อที่จะได้หลีกเลี่ยงการติดอยู่กับ “ป้ายชื่อ” ว่าเป็นหรือไม่เป็นอะไร และจากคำประกาศว่าด้วย “หลักความมุ่งหมาย 6 ประการ” ของคณะกู้บ้านเมือง ซึ่งมีรายละเอียดว่า (35)

(1) ต้องจัดการทุกอย่างที่จะอำนวยผลให้ประเทศสยามมีพระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ ช่วงกลางปาวสาน

(2) ต้องดำเนินการโดยรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง เฉพาะอย่างยิ่งก็คือ การตั้งและการถอดถอนคณะรัฐบาลต้องเป็นไปโดยเสียงหมู่มาก ไม่ใช่ทำโดยการจับอาวุธดังที่แล้มาแล้ว โดยเหตุนี้ ต้องขอมิให้มีคณะการเมืองที่ชอบด้วยกฎหมาย

(3) ข้าราชการซึ่งอยู่ในตำแหน่งประจำการ ทั้งทางทหารและพลเรือนต้องอยู่นอกการเมือง เว้นแต่ผู้อยู่ในตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่อยู่ในการเมืองโดยตรง แต่ความข้างต้นนั้นไม่ตัดสิทธิ์ในการที่ข้าราชการประจำจะยึดถือลัทธิการเมืองใด ๆ ที่ชอบด้วยกฎหมาย แต่ก็ห้ามมิให้ใช้อำนาจหรือโอกาสในตำแหน่งหน้าที่เพื่อสนับสนุนเผยแพร่ลัทธิที่ตนนิยม หรือบังคับขู่เข็ญโดยตรง หรือทางอ้อม ให้ผู้อื่นถือตามลัทธิที่ตนนิยมนั้นเป็นอันขาด

ตำแหน่งฝ่ายทหารตั้งแต่ผู้บัญชา

การทหารบก ทหารเรือลงไป ต้องไม่มีหน้าที่ในการเมือง

(4) การแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งราชการจักต้องถือคุณวุฒิความสามารถเป็นหลัก ไม่ถือเอาความเกี่ยวข้องในทางการเมืองเป็นความชอบ หรือเป็นข้อรังเกียจในการบรรจุหรือเลื่อนตำแหน่ง

(5) การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ต้องถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือก

(6) การปกครองกองทัพจักต้องมีหน่วยผสมตามหลักยุทธวิธี เฉลี่ยอาวุธสำคัญแยกกันไปตามท้องถื่น มิให้กำลังส่วนใหญ่อยู่เฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่ง

ผู้เขียนไม่เห็นด้วยที่จะประเมินว่าหลักความมุ่งหมาย 6 ประการ ดังกล่าว มีเจตนารมณ์ไปสู่ประชาธิปไตยสมบูรณ์ หรือ กลับไปสู่ระบอบเก่า หรือเป็นแค่คำพูดหวังเวลารัฐบาล เพราะคณะกู้บ้านเมืองประกาศหลักความมุ่งหมายวันที่ 13 ตุลาคม ในขณะที่เคลื่อนพลมาตั้งแต่วันที่ 11 ตุลาคม และในวันเดียวกันนั้นได้อัน “คำขาด” มากครั้งหนึ่งแล้ว แต่ไม่ได้กล่าวถึงหลักการในเชิงความคิดดังกล่าวข้างต้นเลย (การวิเคราะห์ในส่วนนี้จะกล่าวต่อไปข้างหน้า) หรือ ไม่ประเมินใด ๆ นอกจากกล่าวกว้าง ๆ ว่าเป็นความขัดแย้งทางการเมืองในเชิงของอำนาจของผลประโยชน์

ผู้เขียนเห็นว่า หลักความมุ่งหมาย 6 ประการของคณะกู้บ้านเมือง มีทั้งที่ดัดแปลงแฝงผลประโยชน์ของตนเองไว้ และที่สำคัญคือ มีความจริงใจที่จะประกาศจุดยืนทางการเมืองของตนไว้ด้วย และเป็นไปได้ก็เช่นกันที่จะไม่มีเอกภาพภายในคณะกู้บ้านเมือง บางส่วนคิดแต่ผลประโยชน์ของตน และบางส่วนมีความคิดทางการเมืองเป็นการ

แน่ชัด ในสถานการณ์ของการต่อสู้ดังกล่าว ฝ่ายกำลังยินยอมตามความคิด เราจึงควรประเมินคุณค่าในสภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมือง ปีพ.ศ.2474-2476 ว่า อะไรคือความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ในหลักความมุ่งหมาย 6 ประการข้างต้น

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า กระแสของความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น มีหลายกระแสด้วยกัน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว (36) พระยาศราภักย์พิพัฒน์ก็เคยเขียนชีวิตของประเทศ ไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2474 เสนอความเห็นว่าเป็นประเทศควรมีสภาและรัฐธรรมนูญแบบอังกฤษ (37) คณะนายทหารทั้งพระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาทรงสุรเดช พระยาศรีสิทธิสงคราม (แม่ทัพของคณะกู้บ้านเมือง) ก็เคยปรารถนถึงการมีระบอบกษัตริย์ภายใต้กฎหมาย กลุ่มนักเรียนจากฝรั่งเศสในนามคณะราษฎรก็เริ่มเคลื่อนไหวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2471 หรือแม้แต่นักหนังสือพิมพ์ก็กล่าววิจารณ์ระบอบเก่ากันอยู่โดยทั่วไป เป็นต้น ในสถานการณ์ดังกล่าวนี้ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล จะกล่าวไว้ถูกต้องว่า ” ...เราจะพูดถึงรัฐธรรมนูญโดย ๆ ไม่ได้ จะต้องพูดถึงเนื้อหาและระบอบที่รัฐธรรมนูญนั้นรับใช้ด้วย” (38)

หลักความมุ่งหมาย 6 ประการของคณะกู้บ้านเมืองเกี่ยวพันกับหลักการของระบอบรัฐธรรมนูญอยู่ 2 ข้อ คือ ข้อ 1 กับข้อ 5 คือ ต้องจัดการทุกอย่างที่จะอำนวยผลให้ประเทศสยามมีพระมหากษัตริย์ปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ ช่วงกลางปาวสาน กับ การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ต้องถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือกความหมายของทั้ง 2 ประการ ยืนยันบนทฤษฎีรัฐธรรมนูญแบบไทย

เดือน บุนนาค ไพโรจน์ ชัยนาม และหลวงประเจิดอักษรลักษณ์ (สมโภช อัครนันท) ได้อธิบายไว้ว่า รัฐธรรมนูญโดยทั่ว ๆ ไป กำหนดใน 3 แบบ คือ ⁽³⁹⁾

(1) กำหนดขึ้นเพราะผู้ปกครองรัฐ เป็นผู้ให้ เป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นโดยเจตนาของผู้ปกครองแต่ฝ่ายเดียว อย่างเช่น รัฐธรรมนูญญี่ปุ่น ปี ค.ศ.1889 เป็นต้น

(2) กำหนดขึ้นเพราะราษฎรเป็นผู้ร่างเองทั้งหมด หรือตั้งสภาราษฎรแล้วร่างรัฐธรรมนูญเอง อย่างเช่น รัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1787 และรัฐธรรมนูญเยอรมัน ปี ค.ศ.1919 เป็นต้น

(3) กำหนดขึ้นเพราะผู้ปกครองกับราษฎรตกลงกัน เป็นการแสดงเจตนาร่วมกันโดยทั่วไปมักเกิดการปฏิวัติขึ้นก่อนแต่ตกลงร่วมกันได้ อย่างเช่น รัฐธรรมนูญอังกฤษ ปีค.ศ.1680 รัฐธรรมนูญฝรั่งเศส ปี ค.ศ.1830 รัฐธรรมนูญสยาม 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475

ผู้เขียนมีความเห็นว่า คณะราษฎรเชื่อว่า ระบอบรัฐธรรมนูญของสยาม เกิดจากการปฏิวัติ แล้วมาตกลงร่วมกัน ส่วนคณะผู้บ้านเมืองเชื่อว่า ระบอบรัฐธรรมนูญสยาม เกิดจากการพระราชทาน และเฉพาะส่วนนี้ทั้ง 2 ฝ่ายก็มีความจริงใจต่อหลักการและความเชื่อของตน

ความต่างในทฤษฎีรัฐธรรมนูญทั้งสองอย่างนั้นอยู่ที่ “เจตนา” เป็นสำคัญ และอำนาจที่ “เหนือกว่า” จะอยู่ที่พระมหากษัตริย์หรือคณะราษฎร อย่างเช่น อำนาจการแต่งตั้งหรือการถอดถอนนายกรัฐมนตรี, การแต่งตั้งสมาชิกสภาสูง, การยับยั้งกฎหมาย, การประกาศสงคราม และอื่น ๆ อันไม่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ ⁽⁴⁰⁾ ขอยกตัวอย่างประกอบ อย่างเช่น ถ้าโครงการเปลี่ยนรูปแบบการปกครองของ

นายเรมอนด์ บี สตีเวนส์ ⁽⁴¹⁾ ซึ่งเป็นที่ทราบและเรียกกันว่า “ร่างรัฐธรรมนูญของพระปกเกล้าฯ” นั้น พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและสมาชิกสภาครึ่งหนึ่ง ทรงพระราชอำนาจในการถอดถอนนายกรัฐมนตรี และพระราชอำนาจในการยับยั้งร่างพระราชบัญญัติ อีกทั้งในเหตุฉุกเฉินก็ทรงตราพระราชบัญญัติไม่ผ่านสภานิติบัญญัติได้ ⁽⁴²⁾ กล่าวได้ว่า เป็นรูปแบบรัฐธรรมนูญพระราชทานโดยแท้จริง แต่ด้วยเหตุที่ “เจตนา” ดังกล่าวไม่มีความเห็นพ้องในหมู่พระบรมราชวงศ์ การพระราชทานรัฐธรรมนูญจึงถูกเลื่อนออกไป ตรงกันข้ามกับรัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 เพราะ “พระราชอำนาจ” ดังกล่าวตกอยู่แก่สภาผู้แทนราษฎร และแน่นอนย่อมหมายถึง การจัดรูปของสภาเป็นการของคณะราษฎรผู้นำการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประเด็นรูปแบบการปกครองเป็นอันหมดสิ้นไป เพื่อที่จะได้กระทำอย่างอื่นนอกเหนือไปจากการรวนเรเวียนแก้ไขรูปการปกครอง ⁽⁴³⁾

นอกจากการผูกพันกับ “หลักการ” อันเป็นตัวตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่เลือกกระทำอะไรแล้ว ในภาวะของการเปลี่ยนแปลงที่กระชั้นและเร่งเร็วในช่วงปี พ.ศ. 2475 นั้น กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ก็ย่อมคิดถึง ความมุ่งหวัง อันเป็นอุดมคติของตน และความกลัว อันอยู่ในจินตนาการของตนด้วย กุหลาบ สายประดิษฐ์ ได้กล่าวพรรณนาไว้ว่า “...พวกข้าราชการผู้ใหญ่ต่างคิดกังวลถึงตำแหน่งแห่งที่ของตัวว่าจะมีอันเป็นไปอย่างไร พวกข้าราชการผู้น้อยรู้สึกว่ามีแสงสว่างและความหวังใหม่ ๆ เกิดวูบวาบขึ้นในใจ พวกข้าราชการจำพวกที่มีหัวใจเป็นหมาป่า และมีวาจาดังพระฤาษี, พวกที่ปล้นความยุติธรรมไปจากสังคม โดยมีกฎหมายและอำนาจหน้าที่เป็น

เครื่องคุ้มครอบป้องกัน พวกที่ทำร้ายวิญญาณของอุดมงามความดีอันโลดโผน ไหลโถมแล่นก็แสดงตัวว่าเป็นนางพยาบาลที่จะมาแต่งแผลให้ดวงวิญญาณนั้น ต่างก็มีดวงตาอันเกลือกกลอนพุดจาละล้าละลักไม่เป็นภาษาคน...พวกข้าราชการที่ได้รับ ความชมชื่นจากการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม ต่างก็ปลั่งเสียงไชโยอยู่เงียบ ๆ ในใจ ชั่วพลิว่อนเข้าไปในคฤหาสน์ของผู้มั่งคั่งและของผู้ที่ชั้นสูง เข้าไปในวังและที่ประทับของเจ้านาย ขุนนางหัวหน้ากองออกอังกฤษนึกถึงเรื่องคอมเวสต์และพระเจ้าชาร์ลส์ที่หนึ่ง เจ้านายผู้ชายนึกถึงความพินาศของราชวงศ์ยุโรปของฝรั่งเศสและราชวงศ์โรมานอฟของรัสเซีย เจ้านายผู้หญิงนึกถึงชะตากรรมอันน่าสยดสยองของพระนางมารีอังตัวเนต พวกเศรษฐีเจ้าที่ดินและนายทุนใหญ่ ๆ นึกถึงบอลเชวิค ที่เขาคิดว่าเป็นพวกยักษ์ในรัสเซีย พวกพ่อค้าชาวจีน นึกถึงพวกเก๊กเหมิง...” ⁽⁴⁴⁾ ดังนั้นการวิเคราะห์รูปแบบความคิด จึงต้องอธิบายควบคู่ไปกับความหวังและความกลัวของกลุ่มคนต่าง ๆ กันด้วย กลุ่มเจ้านายและขุนนางที่ผูกพันกับระบอบเก่ากลัว “รีพับลิค” ในสมัยรัชกาลที่ 6 และกลัว “บอลเชวิค” ซึ่งต่อมาคือ “คอมมิวนิสต์” ในสมัยรัชกาลที่ 7 เช่นเดียวกับคณะราษฎรก็ย่อมกลัวราชาธิปไตยจะกลับคืนมา และกลัวการฆ่าฟันกันเองเหมือนผู้นำการปฏิวัติฝรั่งเศส อย่างนี้เป็นต้น ซึ่งทำให้ทำให้การประพุดติปฏิบัติต่อกันมีทั้งน้อยเกินไปบ้างและเกินพอดีบ้าง ความหวังที่จะประนีประนอมออมชอมกันซึ่งทำได้ในตอนแรกหนึ่งวัน เมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จึงต้องแตกสลายกลายเป็นวิกฤติการณ์ทางการเมือง ทรราชจนถึงปี พ.ศ. 2480 และ 2481 ซึ่ง จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายก

รัฐมนตรี เสด็จรักษาการเมืองจึงค่อนข้างอยู่ตัว และส่งเสริมให้เกิดรัฐไทยยุคผู้นำชาติพันธุ์ขึ้น

ขอย้อนกลับไปประเมินหลักความหมาย 6 ประการของคณะกู้บ้านเมืองอีก 4 ข้อที่เหลือว่า ส่วนใหญ่เป็นการโจมตีกันทางการเมือง ซึ่งแอบแฝงผลประโยชน์ของผู้เข้าร่วมเป็นคณะกู้บ้านเมืองอยู่ด้วย กล่าวคือ ข้อที่ 2 กล่าวว่า ต้องดำเนินการโดยรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง ไม่ใช่โดยการจับอาวุธ ก็ดูจะโจมตีตัวเองอยู่ด้วย ข้อที่ 3 ต้องการให้ข้าราชการอยู่นอกการเมือง ประเด็นนี้เท่ากับบอกให้คณะราษฎรยุบสลายตัวเอง ในขณะที่ฝ่ายคณะกู้บ้านเมืองจะได้ประโยชน์เพราะเป็นข้าราชการบ้านเมืองอยู่เป็นจำนวนมาก ข้อที่ 4 การแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งราชการต้องไม่ถือเอาความเกี่ยวข้องในทางการเมืองเป็นหลัก เป็นการเอาอกเอาใจและหาแนวร่วมจากข้าราชการจำนวนมากที่ไม่ได้เป็นสมาชิกคณะราษฎร ส่วนข้อสุดท้าย คือ ข้อที่ 6 ต้องการเฉลี่ยอาวุธและกำลังไปตามท้องถิ่น เป็นเสียงสะท้อนจากทหารหัวเมือง ซึ่งจะไปได้ยากในภาคปฏิบัติในเมื่อศูนย์กลางของรัฐไทยคือกรุงเทพฯ

อย่างไรก็ดีการโจมตีกันดังกล่าวก็สะท้อนให้เห็นปัญหาว่าภายในหมู่ชนชั้นนำ ไม่ว่าจะมองจากมิติของผู้เก่าแก่กับผู้นำใหม่, เจ้ากับสามัญชน, ผู้มีอายุกับคนรุ่นหนุ่ม ฯลฯ ต่างก็ไม่สามารถหาความเห็นพ้องทางการเมืองร่วมกันได้ เป็นปัญหาการไม่ให้ความยินยอมแก่กลุ่มใดหรือข้อตกลงระหว่างกลุ่มใดเลย ทุกกลุ่มทุกฝ่ายต่างต้องการมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างแข็งขัน⁽⁴⁵⁾ ตัวอย่างที่ดี คือ ส่วนท้ายของข้อที่ 2 ของคณะกู้บ้านเมือง ต้องการให้มีการตั้งคณะกรรมการเมือง ในประเด็นนี้ ภายในคณะ

ราษฎรโดยเฉพาะส่วนของปรีดี พนมยงค์เอง ในขั้นต้นก็ต้องการให้มีการตั้ง “คณะชาติ” แข่งขันกับ “คณะราษฎร” ต่อมาได้มีการประนีประนอมตกลงกันระหว่างรัฐบาลโนปกรณนิติธาดา กับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่จะไม่ให้มีคณะกรรมการเมืองลงแข่งขันกันในการเลือกตั้งครั้งแรก อย่างไรก็ตามก็ตีก้อนน้ำของผู้ก่อตั้งคณะชาติก็ไม่ให้ความยินยอมแก่ข้อตกลงนั้น กลับนำมาเป็นข้อเรียกร้องอีก ส่วนคณะราษฎรนั้นโครงการที่จะขยายเป็นพรรคการเมืองก็เป็นอันยุติลงไปด้วย ในปี พ.ศ. 2477 มีการพูดถึงเรื่องการตั้งคณะกรรมการเมืองกันอีกครั้ง และเป็นที่ตกลงกันว่าจะให้มีการพรรคการเมืองตามธรรมชาติ⁽⁴⁶⁾ จึงไม่มีการออกกฎหมายจัดตั้งพรรคการเมือง

ที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นความเข้าใจเบื้องต้น และเป็นสมมติฐานสำคัญของการอธิบายเหตุการณ์การต่อสู้เมื่อกลางเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 ซึ่งจะแยกเป็นสาเหตุ ความเป็นไปได้และผลของเหตุการณ์ ดังจะกล่าวข้างหน้านี้

ก. สภาพต่อเนื่องจาก 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และสาเหตุของกบฏบวรเดช

เหตุการณ์วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นการยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ การที่มาเป็นระบอบกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญได้นั้น ในประการสำคัญคือ คณะราษฎรได้ทำการยึดอำนาจการปกครอง และที่เป็นองค์ประกอบกันคือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยอมรับที่จะเป็น “พระเจ้าแผ่นดิน

ติดตามพระธรรมนูญ”⁽⁴⁷⁾ ต่อไป

จาก “ประกาศของคณะราษฎร” จะพบว่า คณะราษฎรได้แลเห็นอนาคตของสยามในสองรูปลักษณะ คือ ระบอบกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ กับ ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งในขณะนั้นหมายถึงการมีสภา และมีประมุขของประเทศเป็นบุคคลสามัญ การมีขวัญและกำลังใจกล้ายึดอำนาจและยื่นคำขาดกับพระมหากษัตริย์ ดูจะเป็นเรื่องที่ฝ่ายเจ้านายในเวลานั้น ประเมินกันไว้ผิดพลาดอยู่น้อย ซึ่งน่าจะสะท้อนให้เห็นถึงความลึกลับภายในโครงสร้างอำนาจเดิมเองที่มีทั้งส่วนอนุรักษ์นิยม และปฏิรูปด้วย ฝ่ายอนุรักษ์นิยมในระบอบเก่ายึดติดกับหลักการที่ไม่กล้าทำอะไรให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การพระราชทานรัฐธรรมนูญเป็นตัวอย่างที่ดีว่า แม้พระมหากษัตริย์จะทรงมีพระราชดำริอยู่แล้วก็ยังเป็นไปได้⁽⁴⁸⁾ อีกตัวอย่างหนึ่งได้แก่แนวพระราชดำริที่จะตั้งธนาคารให้เงินชาวนา⁴⁹ มีพระราชกระแสสั่งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2473 ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2474 จึงมีคำตอบจากที่ประชุมอภิรัฐมนตรี ซึ่งคล้ายตามบันทึกเสนอของเสนาบดีกระทรวงพาณิชย์ว่าให้รอไปก่อน⁽⁴⁹⁾ อย่างนี้เป็นต้น ฝ่ายปฏิรูปภายในระบอบเก่าจึงอยู่ในฐานะที่ถูก “ฆ่าความคิด”⁽⁵⁰⁾ ซึ่งส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าเสียใจจริง ๆ แต่ก็ยังไม่ควรทำ ครั้นเมื่อมีกลุ่มบุคคลอื่นนอกศูนย์กลางอำนาจ คือ คณะราษฎรมาเป็นผู้กระทำกลายเป็นตัวละครใหม่ ฝ่ายปฏิรูปจะตัดสินใจอย่างไร ถ้าไม่ใช่ยินยอมเพื่อที่จะได้จัดรูปการปกครองใหม่ได้ ซึ่งดีกว่าไม่ได้ทำอะไรเลย

คณะราษฎรก็ดูจะยอมรับการมีพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ด้วยความยินดีเป็นอย่างยิ่ง ประสพการณ์ที่เรียนรู้ได้จากการปฏิวัติฝรั่งเศสสอนให้พวกเขาจำใจ

เป็นอย่างดีว่า ปัญหาเรื่องผู้นำสูงสุดจะทำให้พวกเขาฆ่าฟันกันเองได้⁽⁵¹⁾ การมีพระมหากษัตริย์อยู่ต่อไปจะทำให้ไม่มีปัญหาดังกล่าว และในการนี้จะทำให้พวกเขาสามารถผลักดันการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ได้อย่างที่ตนมุ่งหวัง คณะทหารอาจจะนึกถึงการปรับปรุงกองทัพเป็นเรื่องใหญ่ ฝ่ายพลเรือนนึกถึงการรักษาความปลอดภัย การมีสิทธิเสมอกัน และการจัดการศึกษา ในขณะที่นักกฎหมายนึกถึงการแก้ไขการศาลให้มีเอกราช และมีบางคนที่สำคัญคือ นายปรีดี พนมยงค์ นึกถึงการบำรุงความสุขของราษฎรในทางเศรษฐกิจมากเป็นพิเศษ การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยินยอมมาเป็นกษัตริย์ใต้รัฐธรรมนูญ จึงเป็นเรื่องที่น่าซาบซึ้ง และในการนี้คณะราษฎรก็ได้ทำพิธีขอพระราชทานอภัยโทษ เมื่อ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และขอให้มีพระราชหัตถเลขาตัดเงินเดือนพระราชมวงศให้เห็นว่า ไม่เป็นการสมควรเลยที่จะก่อความไม่สงบขึ้น ทรงกล่าวว่า “...ความมุ่งหมายของรัฐธรรมนูญก็เป็นส่วนหนึ่งแห่งความดีของฉัน ให้เจ้าคุณ (หมายถึง เจ้าพระยาวรพงษ์พิพัฒน์ ผู้สำเร็จราชการพระราชวัง-ผู้อ้าง) ทูลพระบรมวงศานุวงศ์ และชั้นแองผู้จงรักภักดี อย่าให้ทำการใด ๆ ซึ่งไม่สงบราบคาบ...”⁽⁵²⁾

พระยามโนปกรณนิติธาดา (ก้อน หุตะสิงห์) นักกฎหมายชั้นผู้ใหญ่ผู้มีความสามารถ และตรงไปตรงมา ได้รับการเสนอชื่อจาก นายปรีดี พนมยงค์ เอง ให้เป็นประธานคณะกรรมการราษฎร (ต่อมาคือ ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี) ในคณะกรรมการราษฎรชุดแรกนั้น 11 ใน 15 นายเป็นคณะราษฎรผู้นำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การกิจที่สำคัญเป็นประการแรกในช่วงตั้งแต่วันที่เดือนกรกฎาคม จนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2475 คือ การร่างรัฐธรรมนูญ การที่ต้อง

ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ก็แสดงให้เห็นว่า คณะราษฎรไม่อยู่ในฐานะที่จะบงการอะไรได้ตามใจชอบข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งครั้งหนึ่งจัดได้ว่า เป็น “เสรีนิยม” ภายในระบอบเก่า เป็นกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ 6 ใน 7 คน (มีคนรุ่นหนุ่ม ตัวแทนของคณะราษฎรเพียงคนเดียว คือ นายปรีดี พนมยงค์)⁽⁵³⁾ และในครั้งนี่ในสภาพแวดล้อมใหม่ เป็นเรื่องที่จะเห็นได้ว่า พวกข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เหล่านั้นได้กลายเป็นผู้สืบทอดประเพณีอนุรักษนิยม สารของรัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ได้เปลี่ยนไปจากรัฐธรรมนูญฉบับ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นอย่างมาก “...หลักการทางปัญญาและเน้นความเสมอภาคของปรีดีหลายประการ ถูกพระยามโนฯ กับพวกละทิ้งไป แล้วแทนที่ด้วยความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างและหน้าที่รัฐบาลของพวกพระยามโนฯ เอง ซึ่งเป็นความคิดเห็นเชิงบริหารและแบ่งอำนาจลดหลั่นเป็นลำดับชั้นตามธรรมเนียมเดิม”⁽⁵⁴⁾

พร้อม ๆ กันกับการร่างรัฐธรรมนูญ รัฐบาลก็ได้ตรากฎหมายที่สำคัญ ๆ หลายฉบับ อย่างเช่น การยกเลิกอากรนาเกลือ ยกเลิกภาษีสมพัตสร ปรับปรุงภาษีการธนาคารและประกันภัย ลดภาษีโรงเรือนที่ดิน ลดและเลิกอัตราเก็บเงินค่าที่สวนตราพระราชบัญญัติพิทักษ์เงินค่านา และพระราชบัญญัติว่าด้วยการยึดทรัพย์สินกสิกร ซึ่งทำในช่วงก่อนเดือนธันวาคม พ.ศ. 2475 และหลังจากมีรัฐธรรมนูญ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 แล้ว ก็มีพระราชบัญญัติยกเลิกการปรับโทษตามศักดิ์นา ออกมาอีกฉบับหนึ่งด้วย

อย่างไรก็ดีในช่วงปี พ.ศ. 2475 การดูแลข้าราชการออกก็ยังคงมีอยู่ จนกระทั่งถึง ปี พ.ศ. 2476 หลังจากที่ปราบกบฏบวร

เดชแล้ว และรัฐบาลออกพระราชบัญญัติระเบียบราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2476 การฉ้อฉลเป็นตรงกันข้าม คือ มีการบรรจุข้าราชการใหม่⁽⁵⁵⁾ ส่วนของทหารดูเหมือนเรื่องราวใหญ่โต เพราะคณะราษฎรสายทหารพยายามที่จะปรับปรุงกองทัพ นโยบายสำคัญคือ ไม่มีนายทหารชั้นสูงกว่าพันเอก และควบคุมกองกำลังในอยู่ในขนาดที่เหมาะสม หลวงโหมรอนราญกล่าวไว้ว่า

“...นายทหารถูกสับเปลี่ยนไปมากที่สุด นายพลถูกปลดหมดคนออกจาก พล.ต.พระยาประเสริฐสงคราม พันเอกถูกปลดมากมาย พันโทถูกปลดไปบ้าง ชั้นร้อยเอกลงมาเกือบไม่ถูกปลดเลย เจ้านายถูกปลดเกือบหมด เหลืออยู่บ้างเฉพาะที่คนหัวไปเห็นว่า ไม่เย่อหยิ่ง ไม่ก็พระองค์...”⁽⁵⁶⁾

พอจะกล่าวได้ว่า เป็นการปรับปรุงกองทัพครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่ง และนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่ถูกปลดเหล่านั้น ได้กลายเป็นกำลังสำคัญของคณะผู้บ้านเมือง

ในทางการเมืองอีกส่วนหนึ่ง ปัญหุชนผู้เคยวิพากษ์วิจารณ์ระบอบเก่ามาบ้างแล้วและอยู่นอกศูนย์อำนาจของระบอบใหม่ ก็ได้มีการรวมตัวกันเพื่อที่จะสมัครรับเลือกตั้งในอนาคตนัดใกล้ การรวมตัวอยู่ใรูปของพรรคการเมือง เรียกว่า “คณะชาติ” มี พระยาโทณวณิกมนตรี (วิสุทธ์ โทณวณิก) เป็นหัวหน้า และ หลวงวิจิตรวาทการ เป็นเลขานุการ สมาชิกคนอื่น ๆ ก็มี อย่างเช่น พระยาสรภักดิ์พิพัฒน์ พระยาเสนาสงคราม พระแสงสิทธิการ นายหลุยส์ศิริวัต เป็นต้น⁽⁵⁷⁾ คณะชาตินี้ไม่ได้รับการอนุมัติให้ตั้งขึ้นเช่นเดียวกับคณะราษฎรในฐานะที่เป็นพรรคการเมืองก็ต้องยุบตัวเองไป เพราะได้มีการตกลงกันไว้ระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและคณะราษฎรปีก

พระยาโทณวนิกมนตรี

ถ่ายขณะกำลังศึกษาอยู่ในนครอชิงตัน สหรัฐอเมริกา
เมื่ออายุ 21 ปี

ขวา ที่จะไม่ให้มีพรรคการเมือง ต่อมาคณะ
ชาตินี้ส่วนใหญ่ช่วยเหลืองานของคณะกู้บ้าน
เมืองในเดือนตุลาคม พ.ศ.2476

หลังจากที่ปัญหาารูปแบบของรัฐเป็น
อันยุติ มีการตกลงอ้อมขอมกันได้ เป็นรัฐ
ธรรมนูญฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ.2475 การ
แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจได้ถูกผลักดันทั้ง
จากสมาชิกคณะราษฎรสายพลเรือนเอง และ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่ไม่ใช่คณะ
ราษฎร คือ นายมังกร สามเสน ให้มีการจัด

การให้เงินไปตามความมุ่งหวัง และเมื่อ
นายปรีดี พนมยงค์ ถูกเร่งเร้า เขาก็ได้ร่างคำ
โครงการเศรษฐกิจขึ้น ซึ่งได้กลายเป็นตัวบ่ง
ชี้ว่า “ความไม่เห็นพ้อง” กันอย่างสำคัญอยู่
ที่ฝ่ายหนึ่งต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลง
ระบบสังคมเศรษฐกิจ และอีกฝ่ายหนึ่งมีความ
กลัวที่จะกระทำเช่นนั้น (58) ภาพพจน์เกี่ยว
กับ “บอลเชวิค” และ “คอมมิวนิสต์” ถูก
คิดขึ้นมาในใจของฝ่ายอนุรักษนิยม มีการ
ประณามกันในทางการเมืองแพร่กระจาย
ขยาย “ความกลัว” การเปลี่ยนแปลงออกไป
อย่างกว้างขวาง

ฝ่ายอนุรักษนิยมไม่กลัวที่จะนำเอา
เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์
เข้าสภาผู้แทนราษฎร เขาตั้งใจที่สร้าง

“มดิมหาชน” บีบให้เรื่องดังกล่าวถอนออกไป
เอง และเพื่อให้มั่นใจในการเรื่องการเตรียม
การเลือกตั้ง คำสั่งห้ามข้าราชการเป็นสมา
ชิก “สมาคม” การเมืองจึงถูกประกาศออก
ไป พระยานิติศาสตร์ไพศาล สมาชิกสภาผู้
แทนราษฎรและเป็นสภานายกสมาคมคณะ
ราษฎรด้วย ตั้งกระทู้ถามรัฐบาล เมื่อวันที่
17 มีนาคม พ.ศ.2475 จนมีความวุ่นวายใน
ปลายเดือนมีนาคมนั้น และในท้ายที่สุด
ฝ่ายอนุรักษนิยมก็ทำ “รัฐประหาร” ด้วย
การปิดสภาผู้แทนราษฎรและงดใช้รัฐธรรมนูญ
บางมาตรา เมื่อ 1 เมษายน พ.ศ. 2476
ในการนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า คณะราษฎรปีก
ขวาก็มีทั้งหัวโนหวและจำยอมลงนามกระ
ทำกรร่วมกับพระยามโนปกรณ์นิติธาดาด้วย

เหตุการณ์ระหว่าง 1 เมษายน จน
ถึง 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ฝ่ายอนุรักษ
นิยม พยายามจัดรูปอำนาจใหม่ อย่างเช่น
มีสภาการเศรษฐกิจ มีการโยกย้ายนาย
ทหาร และมีการแก้ไขพระราชบัญญัติการ
เลือกตั้งในส่วนที่ว่าด้วย อายุผู้สมัคร อายุ
ผู้ลงคะแนน และข้าราชการเป็นประการ
สำคัญ (59) ในการนี้คณะราษฎรปีกขวาวางคน
ได้ให้ความช่วยเหลือด้วย นายปรีดี พนมยงค์
ถูกเนรเทศออกนอกประเทศเพื่อขจัดความ
กลัวของฝ่ายอนุรักษนิยม แต่อย่างไรก็ดีการ
รุกที่มากดังกล่าวทำให้คณะราษฎรสายนาย
ทหารชั้นผู้น้อยรวมตัวกัน โดยความร่วมมือ
ของพระยาพลพลพยุหเสนา ทำรัฐประหาร
ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ.
2476 อย่างน้อยก็เพื่อมีหลักประกันใน
ชีวิตของพวกเขา

เหตุการณ์ระหว่างปลายเดือนมิถุนา
ยนจนถึงตุลาคม พ.ศ. 2476 ในขณะที่
ฝ่ายคณะรัฐบาลนำโดย นายพันเอก พระ
ยาพลพลพยุหเสนา อยู่ในฐานะที่ต้องรักษา
อำนาจไว้ให้ได้ต่อไปทางหนึ่ง ก็ต้องพยายาม

ยามแก้ไขข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นมาแล้ว ด้วย โดยตัวของพระยาพลพลพยุหเสนาเองถูกขอร้องให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต้องให้คำรับรองที่จะรับประกันความปลอดภัยให้คณะรัฐมนตรีชุดที่เพิ่งพ้นตำแหน่ง และรับตัวนายปรีดี พนมยงค์ กลับมาอย่างมีคำสัญญาว่า “จะไม่ใช้วิธีโหด ๆ ที่จะบังคับซื้อที่ดินและบังคับจ้างงาน” (60) ตรงกันข้ามกับคณะนายทหารที่ถูกปลดทั้งในช่วงปี พ.ศ. 2475 และถูกปลดไปพร้อมกับรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ผู้ร่วมก่อตั้งคณะชาติ (ยกเว้นหลวงวิจิตรวาทการ) และข้าราชการทหารพลเรือนอีกส่วนหนึ่ง ร่วมกับพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์ด้วย ซึ่งทั้งหมดเริ่มติดต่อกันเพื่อหาช่องทางเปลี่ยนแปลงรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง ประกอบกับในช่วงดังกล่าวนี้ นายถวัลย์ ดุทธิเดช เลขานุการสมาคมกรรมกรรรางได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต่อศาลพระราชอาญาว่าหมิ่นประมาท เมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2476 (61) และนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งมีความคิดริเริ่มที่นำกลัว และครั้งหนึ่งเคยเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจแบบคอมมิวนิสต์กลับมามีตำแหน่งรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ฝ่ายอนุรักษนิยมจึงดูเหมือนว่าจะรอต่อไปอีกไม่ได้ทหารระดับล่างถูกระดมและปลุกเร้าในช่วงต้นเดือนตุลาคม (62) และวางแผนการที่จะยกกองทัพมาล้อมพระนครตั้งแต่วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2476

เราอาจสรุปสาเหตุของกบฏบวรเดชได้ดังนี้คือ

(1) ในระดับของความคิด ผู้ก่อการกบฏ ซึ่งเรียกตัวเองว่า คณะกู้บ้านเมืองมีความรู้สึกนึกคิดผูกพันอยู่กับพระมหากษัตริย์และการมีรัฐธรรมนูญ ตามทฤษฎี “รัฐธรรมนูญพระราชทาน” และมีความกลัวการ

เปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง ซึ่งในภาพความคิดของเขาเรียกมันว่า “คอมมิวนิสต์” ในเชิงรูปธรรม มี นายปรีดี พนมยงค์ เป็นตัวแทน

(2) ในระดับความสัมพันธ์ทางอำนาจ ไม่พอใจอย่างรุนแรงที่ถูกปลดออกจากราชการบางคนอย่างเช่น พระยาศรีสิทธิสงคราม แล้วเป็นการ “เสียหน้า” เพราะเพิ่งย้ายจากประจำกระทรวงศึกษาธิการกลับมาดำรงตำแหน่งในกองทัพ เป็นเสนาธิการทหารบก แต่ก็ถูกปลดอีก นอกจากนี้แล้วยังหมายรวมถึงการไม่พอใจที่ถูกปิดกั้นการเข้าสู่ศูนย์กลางของอำนาจในกรณีของพลเรือนด้วย ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์บางพระองค์เป็นไปได้ที่คิดถึงการกู้เกียรติของความเป็น “คณะเจ้า” กลับคืนมา

ข. ความเป็นไปของการต่อสู้และการปราบปราม

คณะกู้บ้านเมือง ประกอบเข้าด้วยกันทั้งทหารและพลเรือน หัวหน้าคือ นายพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดช กฤดากร มีนายพลตรี 3 คน นายพันเอก 6 คน ในส่วนนี้ที่สำคัญคือ นายพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม ดิ้น ท้ารบ) มีนายพันโท 3 คน นายพันตรี 8 คน และที่รอง ๆ ลงมาอีกจำนวนหนึ่ง ฝ่ายพลเรือนมี หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร หม่อมเจ้าสุขปรารถนภกมลลาสน์ หม่อมเจ้าวิเศษศักดิ์ชยางกูร พระยาศรภักย์พิพัฒน์ นายหลุย สิริวัต (63) เป็นต้น

การเตรียมแผนการในระดับชั้นผู้ใหญ่มิขึ้นตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2476 ในตอนต้นเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 นายทหารระดับชั้นผู้น้อยก็เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้ว แผนการคือการยกทัพจากหัวเมืองต่าง ๆ จากอุบลราชธานี นครราชสีมา สระบุรี อุบลราชธานี นครสวรรค์ พิษณุโลก

ปราจีนบุรี เพชรบุรี และราชบุรี เข้ามาล้อมกรุงเทพ ในทางหนึ่งทหารในกรุงเทพฯ จะให้ความช่วยเหลือด้วย ซึ่งจะทำให้บีบบังคับรัฐบาลได้ คณะกู้บ้านเมืองได้ใช้จังหวัดนครราชสีมาเป็นกองบัญชาการใหญ่อาจจะไปด้วยมีกำลังอาวุธและอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่ดีก็ตาม แต่ในประการสำคัญคือ นายทหารที่นั่นทั้งประจำการและนอกประจำการร่วมมือกับคณะกู้บ้านเมืองอย่างแข็งขัน มีพันเอกพระยาไชยชนทร์ฤทธิรงค์ (เอ็ง โปธิกนิษฐ์) ควบคุมอยู่ และในเบื้องต้นได้นัดแนะกันไว้ว่าให้ยกทัพมาพร้อมกัน วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2476

การที่นายทหารชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเคร่งครัดกับระเบียบวินัยทหาร เลือกพระองค์เจ้าบวรเดชเป็นหัวหน้า ทำให้ต้องแจ้งเรื่องให้กองทหารในที่ต่าง ๆ ทราบ และจำเป็นต้องเลื่อนการเคลื่อนพลไปอีกหนึ่งวัน วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2476 พระองค์เจ้าบวรเดชจึงคุมกองทัพลงมาที่ดอนเมืองและรับทหารม้าจากสระบุรีลงมาด้วย สมทบกับกองทัพจากอยุธยาซึ่งพระยาศรีสิทธิสงครามเป็นผู้ควบคุมการเคลื่อนพลลงมา แล้วตั้งกองบัญชาการที่ดอนเมืองรอคอยกองทัพจากส่วนอื่น ๆ ส่วนทหารอากาศนั้นก็มีความเต็มใจที่จะให้สถานที่เป็นกองบัญชาการ ได้มีการติดต่อระหว่างคณะกู้บ้านเมืองกับนาวาอากาศเอกพระยาเวหาสยานศิลปสิทธิ์ (หลง สิ้นสุข) เจ้ากรมอากาศยานกันมาก่อนแล้ว และในวันที่ 11 ตุลาคม นั้นเองพระยาศรีสิทธิสงครามได้มีหนังสือ ถึงพระยาพลพลพยุหเสนา มีใจความสำคัญว่า

“ด้วยบรรดากองทหารบกที่ตั้งอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งกองทหารบก ทหารเรือส่วนมากในพระนคร และทหารอากาศด้วย ได้ทราบพฤติการณ์ของรัฐบาลขณะนี้เป็นอย่างดีว่าเพิกเฉยปล่อยให้คน

พาลสันดานหายหมื่นหลู่เกล้าสมเด็จพระบรม-
เดชาภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่
หัว... ประกอบด้วยท่านได้จัดการ
เรียกหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับคืนยังประ-
เทศสยามโดยมิได้ชักพอกให้ชาวสะอาค
ก่อน ดังที่ได้แถลงการณ์ให้ราษฎรทราบ
ไว้ในชั้นเดิมนั้น จึงหวาดหวั่นและกริ่ง
เกรงไปว่าในกาลอนาคคตของประ-
เทศสยามอาจกลับกลายเป็นเช่นเดียวกัน
กล่าวคือ แทนที่จะปราบคอมมิวนิสต์ดังที่
ได้ประกาศไว้กลับสนับสนุนคอมมิวนิสต์...
เพราะฉะนั้น คณะกู้บ้านเมือง คือ
ทหารบกและทหารเรือ และทหารอากาศ
และพลเรือน จึงมีสมาธิจิตต์พร้อมใจกัน
ร่วมคิดเป็นเอกฉันท์ มอบฉันทะให้ข้าพ
เจ้าแจ้งต่อคณะรัฐมนตรีของท่านให้ทราบ
ถวายเป็นกมลออกจากตำแหน่ง ขอให้
ท่านตอบต่อผู้แทนของข้าพเจ้าว่า จะปฏิ-
บัติตามหรือไม่ภายใน 1 ชั่วโมง ถ้า
ท่านยอมปฏิบัติตาม คณะกู้บ้านเมืองก็จะ
ได้เข้ารับจัดการปกครองของประเทศชั่ว
คราว จนกว่าจะได้ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้สถาปนาคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่...⁶⁴
ทางฝ่ายรัฐบาลนั้น เหตุการณ์
ระหว่างวันที่ 10 และ 11 ตุลาคม ดูจะเป็น
ป่วนวุ่นวายมาก พระยาพลพลพยุหเสนา

(บน)

กองทหารรัฐบาลขึ้นรถที่สถานีบางซื่อ เพื่อผลักดัน
เปลี่ยนเพื่อนทหารที่ไปปราบกบฏในแนวหน้าให้
มาพักผ่อน

(กลาง)

ในกรณีกบฏบวรเดช ทหารราบกองปืนเล็กกำลัง
อ่านรายงานกำลังของฝ่ายกบฏให้หน่วยทหารฝ่าย
รัฐบาลฟังที่หน้าวังปารุสกวัน

(ล่าง)

สภาพของความเสียหายที่ขบวนรถไฟฝ่ายรัฐบาล
ถูกชน

ไม่ได้อยู่ประจำที่กรุงเทพ เพราะมีงานราชการที่จังหวัดราชบุรี⁶⁵ กองตำรวจสันติบาลที่สืบทราบว่ามีการประชุมเตรียมการ“กบฏ”ที่นครราชสีมา ก็ได้ส่งตำรวจกองหนึ่งขึ้นไปจับกุม แต่สวนทางกับกองทหารของคณะกู้บ้านเมืองจึงถูกจับกุมแทนและมีบางส่วนถูกยิงเสียชีวิต พระยาพลพลพยุหเสนากลับมาพระนครทันรับหนังสือของพระยาศรีสิทธิสงคราม แต่การตัดสินใจที่จะไม่ยอมคณะกู้บ้านเมืองนั้นได้รับการยืนยันจากนายทหารรุ่นหนุ่มของคณะราษฎร พันโทหลวงพิบูลสงครามได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บังคับกองผสม มีหน้าที่ดำเนินการโดยทันทีเพื่อปราบปรามกำลังของคณะกู้บ้านเมือง นายทหารรุ่นหนุ่มของคณะราษฎร อย่างเช่น พันตรีหลวงอำนาจสงคราม และร้อยเอกหลวงกาจสงคราม เป็นต้น ก็มีส่วนร่วมปราบคณะกู้บ้านเมืองอย่างเต็มที่ ส่วนพระยาพลพลพยุหเสนานั้นประจำอยู่ที่กองบัญชาการวังปารุสกวัน นายทหารเรือคนสำคัญของคณะราษฎรคือ หลวงสินธุ์สงครามชัย ถูกเก็บตัวอยู่ในวังปารุสกวัน⁶⁶ ในขณะนี้ นายทหารชั้นผู้ใหญ่ของคณะราษฎร คือ พระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์และพระปิยะสกลนิกิตยาบุตร (ซึ่ง बादหมางกลางใจกันอย่างมากเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา) ได้เดินทางออกไปต่างประเทศ การสู้รบระหว่างรัฐบาลกับคณะกู้บ้านเมืองในลักษณะหนึ่งแล้วจึงเป็นการสู้รบระหว่างนายทหารรุ่นหนุ่มที่ผูกพันกับระบอบใหม่กับนายทหารชั้นผู้ใหญ่ซึ่งเคยมีตำแหน่งสูงอยู่ในระบอบเก่า และในรัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดา

การเคลื่อนไหวของคณะกู้บ้านเมืองในระยะต่อมามีปัญหา กล่าวคือกองทหารจากนครสวรรค์ซึ่งควบคุมการเคลื่อนไหว

(บน)

กำลังหนุนฝ่ายรัฐบาลเข้าประจำแนวที่ตั้งที่สะพานรถไฟข้าม คลองบางเขน

(ล่าง)

กองปืนใหญ่ฝ่ายรัฐบาลกำลังทำการยิงแนวข้าศึกที่บางซื่อ

โดยนายทหารนอกราชการ เพียงแต่ถูกขัดขวางเล็กน้อยจากกองทหารที่ลพบุรีก็เคลื่อนทัพกลับ ปล่อยให้นายทหารผู้ร่วมกับคณะกู้บ้านเมืองลงมาที่ดอนเมืองเพียงคนเดียว กองทหารจากปราจีนบุรีเมื่อเคลื่อนมาประจันกับกองทหารของรัฐบาล ก็เปลี่ยนใจมาช่วยรัฐบาลปราบกบฏ ส่วนกองทหารที่เพชรบุรีและราชบุรีไม่ได้เคลื่อนออกจากที่ตั้ง ได้ประกาศใช้กฎอัยการศึกในเขตจังหวัดทหารบกของตน เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม และในท้ายที่สุดยอมจำนนต่อกองกำลังผสมของ พันโทหลวงพิบูลสงครามโดยไม่มีการสู้รบ ความแปรปรวนต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นใจภายในคณะกู้บ้านเมือง พระยาศราภัยพิพัฒน์ กล่าวว่า “มีมูลมาแต่ผู้นำผิดเป็นเจ้า”⁶⁷

ในสวนที่ตั้งกองกำลังอยู่ที่ดอนเมืองและบางเขน คณะกู้บ้านเมืองไม่ได้พยายามเคลื่อนพลเข้ามาในพระนครเลย ฝ่ายรัฐบาลก็มีกองกำลังตั้งกันอยู่เป็นแนวรบเท่านั้น การที่ไม่พยายามเคลื่อนพลรุกเข้ามาก็เพราะไม่มีเจตนาที่จะมารบเพียงแต่ต้องการให้รัฐบาลลาออก⁶⁸ เหตุผลแวดล้อมในส่วนหนึ่งก็เพราะมีความเชื่อมั่นว่าเพียงแต่ยกกองทัพมาล้อม ฝ่ายรัฐบาลก็คงจะกลัวและยินยอมลาออกจากตำแหน่ง ในอีกส่วนหนึ่งกองทหารเหล่านั้นไม่เคยทำการรบจริง ๆ มาก่อนเลย การทำสงครามกับกองทหารภายในประเทศจึงเป็นเรื่องที่ขัดกับความรู้สึกเหมือนกับรบกับศัตรูที่ไม่มีตัวตน นอกจากนี้กองทหารของคณะกู้บ้านเมืองยังต้องเผชิญกับกองกำลังอาวุธสมัยใหม่และการทำสงครามจิตวิทยาของรัฐบาล ซึ่งมีความสำคัญเป็นอย่างมกดังจะกล่าวข้างหน้า บางคนประเมินว่าฝ่ายนำของคณะกู้บ้านเมืองกลัวการแทรกแซงของต่างชาติมากเกินไปด้วย อันเป็นประสบการณ์ที่นายทหารชั้นผู้ใหญ่ผู้ซึ่ง

อยู่แก้ไขในกรณี ร.ศ. 112⁶⁹

เมื่อพันโทหลวงพิบูลสงคราม ตัดสินใจปราบปรามอย่างเด็ดขาดด้วยการรุกตั้งแต่วันที่ 13 ตุลาคม นั้น กองทัพเรือภายใต้การบังคับบัญชาของนาวาเอกพระยาวิชิตชลธี กลับทำตรงข้ามกับคำสั่งของรัฐบาล คือ ปฏิเสธที่จะยิงปืนใหญ่ใส่คณะกู้บ้านเมือง และได้ถอนทัพเรือออกไปที่ปากอ่าวไทย⁽⁷⁰⁾ อย่างไรก็ตามก็ตีกองทัพบกก็ได้รุกต่อไปเรื่อย ๆ พร้อมกับมีการทำสงครามจิตวิทยาโดยใบปลิว แลวงการณ์และวิทยุกระจายเสียง

คำประกาศและแลวงการณ์ของรัฐบาลซึ่งออกในวันที่ 12 ตุลาคม รวม 7 ฉบับ นั้นรัฐบาลเรียกคณะกู้บ้านเมืองว่า “ผู้ก่อการจลาจล” และได้ให้ความมั่นใจแก่ราษฎรว่าจะรักษาความมั่นคง ปลอดภัยของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญไว้ได้ นับตั้งแต่วันที่ 13 ตุลาคมเป็นต้นไป “ภาษา” ที่ใช้จะมีความรุนแรงยิ่งขึ้นทั้งหมดเต็มไปด้วยการดิเคียนคณะกู้บ้านเมืองซึ่งรัฐบาลเรียกว่า “กบฏ” และ “พวกโจร” ในขณะที่เดียวกันก็ปลุกเร้า ความรู้สึกของราษฎรให้มีร่วมกันว่า รัฐบาลกำลังทำในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลทางกฎหมาย ศีลธรรม และประวัติศาสตร์ ผู้ที่เข้าร่วมกับรัฐบาลจะได้รับการกล่าวถึงในใบปลิวและทางวิทยุกระจายเสียง ในช่วงแรก ๆ คือ นักเรียนโรงเรียนกฎหมาย คณะกรรมการ และคณะลูกเสือจากโรงเรียนต่าง ๆ ในวันที่ 13 ตุลาคม เช่นกัน คณะกู้บ้านเมืองก็ได้ยื่นหลักความมุ่งหมาย 6 ประการแก่รัฐบาลพร้อมกันนั้นก็ได้ทำเป็นใบปลิวไปรษณีย์ไปทั่วพระนครด้วยเครื่องบิน รัฐบาลตอบได้ประเด็นต่าง ๆ อย่างตรงไปตรงมา และประกาศให้ราษฎรทราบอยู่ตลอดเวลา ครครกล่าวไว้ด้วยว่าผู้ทำหน้าที่อย่างแข็งขันในการร่างแลวงการณ์ของรัฐบาลทุกฉบับ

คือ หลวงวิจิตรวาทการ ทั้งนี้มี หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรมและนายปรีดีพนมยงค์ เป็นผู้ตรวจ⁽⁷¹⁾

การทำสงครามจิตวิทยาของรัฐบาลสร้างความหวั่นไหวแก่คณะกู้บ้านเมืองเป็นอย่างมาก ร.ท.จงกล ไกรฤกษ์ กล่าวไว้ว่า “...(รัฐบาล ใด) ใ้วิทยุกระจายเสียงตะล่อมกล่อมขวัญให้พวกมันใ้ใ้ว่ารัฐบาลอยู่ในฐานะที่มั่นคง ฝ่ายทหารหัวเมืองที่เป็นกบฏกำลังอ่อนแอทั้งปดอบใ้ทหารผู้น้อยที่เป็นกบฏกลับใ้รัฐบาลจะไม่ทำโทษ แล้วขู่ว่าถ้าใ้คือคงจะพลอยต้องรับโทษหนัก พวกทหารผู้น้อยที่พึ่งวิทยุกระจายเสียงของรัฐบาลเริ่มลั้งเล...”⁽⁷²⁾ และในอีกตอนหนึ่งกล่าวว่า

“...ขวัญของทหารอากาศก็ตกต่ำลงโดยรวดเร็ว ส่วนมากกระสับกระส่ายใ้ใครจะแปรพักตร์ไปเข้าเป็นฝ่ายรัฐบาล เพราะมีนายสิบ 2-3 คน ขโมยเครื่องบินหนีไปลงที่สนามหลวงเป็นขกสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยประกาศยกย่องสรรเสริญราวกับต้อนรับมนุษย์ผู้พิชิตดวงจันทร์ใ้เป็นคนแรก ตกใ้เปิดวิทยุรับฟังใ้ในห้องเรือนพักที่ดอนเมืองใ้ได้ทราบข่าวนั้นใ้แล้วท่างอยากจะได้ตกลงจากรือร่วน้ำก่อนลาไปตาม ๆ กัน”⁷³

ครครกล่าวไว้ด้วยว่า ไม่ใช่ฝ่ายรัฐบาลข้างเดียวที่ทำการสงครามด้านวิทยุและแลวงการณ์ ฝ่ายคณะกู้บ้านเมืองก็ทำการสงครามด้วยใบปลิวเป็นจำนวนมากด้วย โดยอาศัยเครื่องบินของกรมอากาศยานนำมาไปรยปรายทั่วพระนคร และตามจังหวัดใกล้เคียง ใบปลิวแบบแรกซึ่งตีพิมพ์หลักความมุ่งหมาย 6 ประการ แต่เปลี่ยนความนำใหม่ นั้น ดิเคียนรัฐบาลอย่างร้ายแรงว่า “คิดจะกำจัดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” ต่อมาจอมตีหลวงประดิษฐมนูธรรมว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เรียกรัฐบาลว่า “พวกที่เป็นเสี้ยนหนามแผ่นดิน” และ “คณะคอมมิวนิสต์” กับ “พวกทุจริต” ในใบปลิวที่ลงนามคณะ

ทหารชาวนครราชสีมา รวมทั้งแจ้งข่าวให้ทหารและราษฎรทั้งหลายได้ทราบถึงความโหดร้ายของทหารฝ่ายรัฐบาลซึ่งยิ่งเป็นใหญ่ใส่ราษฎรและพระภิกษุ ทั้งนี้เพื่อให้ทหารในเขตพระนครกลับใจ “หันปากกระบอกปืนกลับเข้าหารัฐบาลนี้ ความสำเร็จความมั่นคงของประเทศและความปลอดภัยของพระมหากษัตริย์จะมีอยู่ตามเดิม” (74)

อย่างไรก็ดีคณะกู้บ้านเมืองต้องลอยทัพออกจากดอนเมืองกลับขึ้นไปที่นครราชสีมาตั้งแต่วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2476 มีการรบต่อมาที่นครราชสีมาและบริเวณใกล้เคียงอีก 10 วันจนถึงวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2476 นายทหารชั้นผู้ใหญ่ของคณะกู้บ้านเมืองจึงเดินทางออกไปต่างประเทศโดยเกือบทั้งหมดไปที่ไซ่ง่อน ประเทศเวียดนาม

ทางด้านฝ่ายรัฐบาลนั้น ได้รับความหนุนช่วยจากคนกลุ่มต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก⁽⁷⁵⁾ ซึ่งคงจะต้องแยกเป็น 2 ส่วนคือ หนุนช่วยรัฐบาลเพราะมีจิตสำนึกผูกพัน กับระบอบใหม่ กับหนุนช่วยเพราะถูกปลุกเร้าจากรัฐบาล และเพื่อการดำรงความปลอดภัยของฐานะของตน คนกลุ่มแรกได้แก่นักเรียนโรงเรียนกฎหมาย สมาคมกรรมกรต่าง ๆ ในเขตพระนคร คณะเสมียนตามบริษัท ที่สำคัญคือ คณะเสมียนบริษัททอริเนียว คณะเสมียนเบงคัสยามกับมาจด เป็นต้น สโมสรที่สำคัญอย่างเช่น สโมสรสยามจินางกูร สโมสรคณะราษฎร ก็หนุนช่วยรัฐบาลอยู่มาก นอกจากนี้ก็มีโรงพิมพ์ ประชาชาติ ไทยใหม่ ศรีกรุง และบำรุงนุกุลกิจ ช่วยพิมพ์ใบปลิวให้รัฐบาลโดยไม่รับค่าจ้าง เมื่อเรากล่าวว่าพวกเขาหนุนช่วยรัฐบาลนั้น เราหมายถึงการอาสาสมัครทำงานให้กับรัฐบาล การบริจาคเงินและสิ่งของ ความต่าง ๆ เหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบเป็นอย่างดี

“ในการเกิดการจลาจลครั้งนี้ ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่ารัฐบาลรับคนทำหน้าที่ต่าง ๆ และพวกที่รับอาสารับมีฐานะต่างกันมาก การรับคนอาสา เช่น ลูกเสือเพื่อรักษาความสงบในพระนครเป็นการสมควร เพราะตำรวจมีหน้าที่เพิ่มขึ้นมาก... ส่วนผู้อื่นที่รับอาสาเช่นพวกกรรมกร ฯลฯ ทรงพระราชดำริว่าไม่มารับไว้ เพราะนอกจากพวกเขาจะต้องทำงานของเขาแล้ว พวกเขายังมีฐานะผูกพันลูกเสือ... ไม่ทรงทราบว่ารัฐบาลได้จ่ายอาวุธให้แก่ผู้รับอาสาต่าง ๆ เหล่านี้ด้วยหรือไม่ ถ้าจ่ายด้วยก็ยังไม่สมควรเลยเพราะอาจมีเรื่องร้ายแรงได้มาก”⁷⁶

ส่วนอีกพวกหนึ่งที่หนุนช่วยเพราะถูกปลุกเร้า ได้แก่ราษฎรทั่ว ๆ ไปซึ่งได้บริจาครูปถ่ายและสิ่งของให้แก่รัฐบาลเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีพ่อค้า นายทุน และชนชั้นสูง แม้แต่เชื้อพระวงศ์อย่างเช่น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ก็ได้บริจาครูปถ่ายช่วยรัฐบาลในจำนวนที่มากด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่า เกือบทั้งหมดหลังเหตุการณ์วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ซึ่งพอจะมั่นใจกันได้ว่ารัฐบาลเป็นฝ่ายชนะ อย่างไรก็ตามข้าราชการตามจังหวัดต่าง ๆ เริ่มจากจังหวัดใกล้เคียงกรุงเทพ ก็ได้รวบรวมเงินทั้งที่เป็นของตนเอง และที่รวบรวมมาจากราษฎรในจังหวัดของตนส่งมาให้รัฐบาลด้วยเช่นกัน ในระยะต่อมาเงินเหล่านี้ไม่ได้มีเพื่อช่วยเหลือการปราบกบฏ แต่เปลี่ยนเป็นการซื้ออาวุธให้กองทัพบก

ก.ผลที่ตามมา

การสู้รบที่กินเวลาเกือบสองสัปดาห์ดังกล่าวฝ่ายรัฐบาลเสียชีวิต 15 คน รวมทั้งพันตรีหลวงอำนวยสงคราม (ถม เกษะกมล) ผู้นำคนหนึ่งของคณะราษฎร ส่วน

ฝ่ายกบฏเท่าที่ทราบจำนวนเสียชีวิต 8 คน รวมทั้งพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม (ดิน ท่าราบ) และพันตรีหลวงพลหาญสงคราม (จิตร อัครนิทต)⁽⁷⁷⁾ จากจำนวนดังกล่าวนี้จะบ่งบอกเจตนาของทั้งสองฝ่ายได้เป็นอย่างดีว่าไม่ได้ต้องการฆ่ากันให้ตายเท่าใดนักเลย ในสายตาของนักข่าวต่างประเทศ จึงจะกล่าวได้ว่าถูกต้องที่ว่า “...มีมันระเบิดอะไรกัน... ถ้าปรี้นซ์บวรเดชจะไปจ้างชาวเม็กซิกันสัก 10 คน มารบ ก็น่าจะได้เห็นการรบที่มีรสชาดีกว่านี้”⁷⁸ ความเสียหายของราษฎรในบางเขตและดอนเมืองซึ่งเล่าลือกันว่า ตายและบาดเจ็บกันเป็นจำนวนมากนั้นเป็นเรื่องที่ผิดข้อเท็จจริง จากการสำรวจของรัฐบาลเพื่อที่จะใช้เงินทดแทนนั้นมีราษฎรตาย 1 คน และ พระภิกษุมรณภาพ 1 รูป ราษฎรที่บาดเจ็บสาหัส 1 คน อาคารบ้านเรือนและที่พักอาศัยเสียหายรวม 48 รายการ⁷⁹

ในแง่ของเงินที่ใช้จ่าย ฝ่ายรัฐบาลตั้งงบประมาณไว้หนึ่งแสนบาทจากกระทรวงการคลัง นอกจากนี้ยังได้รับบริจาคจากราษฎรอีก 171,659.25 บาท⁸⁰ ส่วนฝ่ายกบฏนั้นไปเบิกจ่ายเงินออกจากที่ตั้งรวมกันทุกแห่งแล้วเป็นจำนวนเงิน 59,834.03 บาท ยอดสูงสุดคือเบิกมาจากบ.ก. จังหวัดทหารบกนครราชสีมา 38,599.52 บาท ส่วนที่เหลือกระจายกันไป⁸¹ แม้คำกล่าวที่ว่ามีการให้เงินช่วยเหลือคณะกู้บ้านเมืองจะไม่มีหลักฐานแน่ชัด ทำให้การในศาลพิเศษปี พ.ศ.2481 ก็จะเป็นการปรักปรำกันไป แต่การใช้จ่ายเงินของคณะกู้บ้านเมืองนั้นอยู่ในยอดที่ต่ำมากเมื่อคำนึงถึงหน่วยทหารต่าง ๆ ที่ยกมามากมาย และผู้นำที่อยู่ในระดับเสนาธิการ จึงเป็นไปได้ที่กองบัญชาการของคณะกู้บ้านเมืองจะใช้เงินที่เบิกมาจาก บ.ก. จังหวัดทหารบกเพียงแหล่งเดียว

ผลที่ตามมาซึ่งต้องกล่าวถึง คือ การตั้งศาลพิเศษของรัฐบาล ซึ่งในสายตาผู้พัวพันกับการกบฏเห็นว่าไม่ยุติธรรมอย่างยิ่ง และต่อมาก็กลายเป็นข้อโจมตีการทำงานของคณะราษฎรเสมอ นั่น ผู้เขียนเห็นว่าควรจะต้องพิจารณาในสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์เป็นประการสำคัญกล่าวคือฝ่ายพลเรือนต้องการให้มีการยกเลิกกฎอัยการศึกโดยเร็ว ซึ่งยกเลิกได้เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2476 การจะใช้กฎอัยการศึกกับพวกกบฏนั้น รัฐบาลเห็นว่ารุนแรงเกินไป และจะใช้ศาลปกติก็จะเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ จึงมีการตั้งศาลพิเศษขึ้น ผู้ที่เกี่ยวข้องมี 600 คน ถูกฟ้องศาล 81 คดี จำเลย 318 คน ในจำนวนนี้ ถูกพิพากษาลงโทษ 230 คน⁸² ต่อมาได้มีการพระราชทานและอภัยโทษจากประหารชีวิต เป็นจำคุกตลอดชีวิตจากจำคุกตลอดชีวิตถูกเนรเทศไปเกาะตะรุเตา

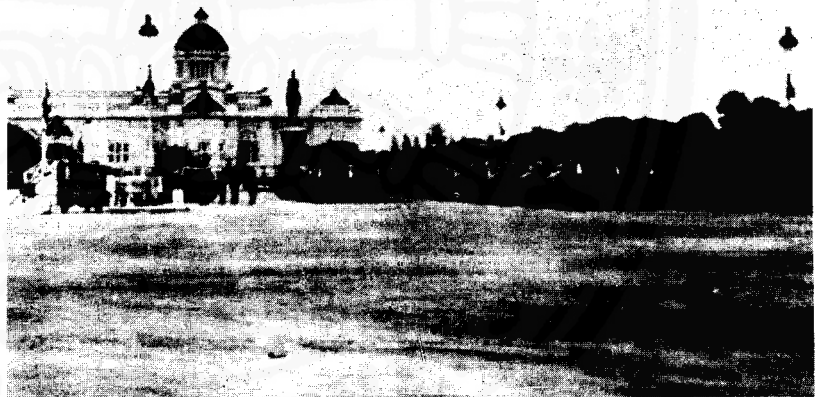
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับผลสะท้อนเป็นอย่างมากด้วย ในระหว่างมีเหตุการณ์สู้รบ พระองค์ก็ได้เสด็จโดยเรือเร็วขนาดเล็กจากหัวหินไปสงขลา เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกเข้าใจผิดว่าอยู่กับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด มีพระราชกระแสเตือนรัฐบาลเกี่ยวกับการดำเนินการปราบกบฏ และการจับกุมผู้ต้องสงสัยเสมอ และในวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ทรงมีพระราชกระแสถึงรัฐบาลให้ยุติการจลาจลอย่างละมุนละม่อม นั่นคือ “เป็นการสมควรที่รัฐบาลจะประกาศอภัยโทษให้แก่ผู้ร่วมก่อการจลาจลตลอดทั้งนายทหารและบุคคลที่ไม่ใช่เป็นหัวหน้าหรือคนสำคัญในการกระทำครั้งนี้เสียโดยเร็ว”⁸³ รัฐบาลปฏิเสธพระราชกระแสนั้น ด้วยหลักการที่ว่าจำต้องดำเนินคดีให้ถึงที่สุดเสียก่อน จึงจะพิจารณาให้อภัยโทษได้ ต่อมาเมื่อมีการจับกุมผู้ที่พัวพันกับการกบฏ นายทหารรักษาพระราชวัง คือ พันโทหม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท พัน

(บน)

และแล้ววันวิโยคก็มาถึง ผู้กล้าหาญที่พลีชีพปราบกบฏจนพ่ายไป การทอดทูนวีรกรรมด้วยการประกอบพิธีศพอย่างสมเกียรติ ด้วยการนำขึ้นรถเกราะแห่หน้าลานพระบรมรูปทรงม้า

(ล่าง)

ขบวนแห่ศพทหารกล้าจากลานพระบรมรูปฯ ผ่านถนนราชดำเนิน

พันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา กำลังกล่าวสดุดี
วีรกรรมของทหารตำรวจที่เสียชีวิตในกรณี
ปราบกบฏเมื่อ 30 พฤศจิกายน 2476 มีพันโท
หลวงพิบูลสงคราม ผู้อำนวยการปราบกบฏขึ้น
อยู่บนยกพื้นด้านหน้า

ตรีจมีนรณภพพิชิต และร้อยเอกหลวงศรีสุร
การ ก็ถูกจับกุมด้วย ราชเลขธิการในพระ
องค์ คือ หม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์ ต้องลี้ภัย
ไปต่างประเทศ ราชเลขธิการในพระองค์คน
ใหม่ คือ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เป็น
เจ้านายผู้ใหม่เอียงไปทางคณะราษฎร หลัง
จากนั้นคือมามีข้อขัดแย้งกับรัฐบาลอีก
เรื่อง พระราชบัญญัติอากรมรดก คือทรงยับ
ยั้ง แต่สภาลงมติลับยั้งตามร่างเดิม ทรง
ไม่ลงพระปรมาภิไธย ในร่างพระราชบัญญัติ
แก้วิธีลงโทษประหารชีวิต รวม 3 ฉบับ
สภาจึงดวงแบบประกาศใช้พระราชบัญญัติ
ที่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงลงพระปรมาภิไธย
ขึ้น ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร
(สามัญ) ครั้งที่ 16 ปี พ.ศ. 2477 สภาผู้แทน
ราษฎรได้พิจารณา พระราชบัญญัติกรม 6
ข้อ ของพระองค์ ลงมติว่า “ตามที่รัฐบาล
ได้ปฏิบัติไปนั้น เป็นการชอบแล้ว” ในท้ายที่
สุด ทรงสละพระราชสมบัติ เมื่อวันที่ 2
มีนาคม พ.ศ. 2477⁸⁴

ฐานะของรัฐบาลกล่าวโดยทั่ว
ไปมีความมั่นคงมากขึ้น แต่ข้อสำคัญยิ่ง
กว่าความมั่นคงคือการหันเหเปลี่ยนทิศทาง
ไปตามเงื่อนไขของการต่อสู้ทางการเมือง
ภายในคณะราษฎรเองนั้น ฝ่ายปีกขวามี
อำนาจมากขึ้นและทำการปราบฝ่ายก้าว
หน้าของคณะราษฎรให้กลับไปทำงานตาม
แบบแผนจารีตของระบบราชการ หม่อมเจ้า
สิทธิพร กฤดากร ดูจะเข้าใจประเด็นดังกล่าว
ดี ทรงกล่าวว่า “ความทุกข์ยากแสนสาหัส
ของคนกลุ่มใหญ่ที่เป็นพวกกบฏ ปี 76 เป็น
รอยน้ำใจของคนไทยในประวัติศาสตร์ที่จะ
ทำให้คอมมิวนิสต์ต้องยับยั้งชั่งใจ และได้ทำ
ให้โครงการยุคพระศรีอริยของนายปรีดี
พนมยงค์ ชะงักกันไป”⁸⁵ ซึ่งเป็นคำกล่าวที่
ถูกต้อง เพราะหลังจากนั้นคณะราษฎร ก็ดู
จะออมชอมกันเพื่อที่จะได้ทำงานตามความ

มุ่งหวังของตนให้บรรลุนายปรีดี พนมยงค์ ได้รับภาระหน้าที่ในกระทรวงมหาดไทย ต่างประเทศและการคลัง มีการตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ส่วนหลวงพิบูลสงครามก็มุ่งปรับปรุงกองทัพเตรียมการเรียกร้องดินแดนคืน และเตรียมการปฏิวัติจิตใจและวัฒนธรรมของประชาชน

การที่ราษฎรเข้าร่วมกับรัฐบาล และการที่รัฐบาลประสบความสำเร็จในการใช้การโฆษณาเป็นประสพการณ์ที่ดีต่อการทำงานของรัฐบาลในระยะต่อมาเป็นอย่างมาก หลวงพิบูลสงครามมีหลวงวิจิตรวาทการช่วยเหลือเรื่องดังกล่าวอย่างเต็มที่ และลัทธิชาตินิยมก็ถูกถ่ายทอดปลูกฝังแก่เยาวชน เป็นสถานการณ์ก่อนขั้นยุค “เชื้อผู้นำ ชาติพันธุ์ภัย” และ “พิบูลสงครามจงเจริญ” อย่างไรก็ตามประวัติศาสตร์ก็ไม่ได้ให้ความยุติธรรมนักที่จะเว้นที่ความทรงจำส่วนหนึ่งให้กับคณะกรรมการบ้าง ในส่วนสำคัญคือ ลัทธิชาตินิยมไทยเน้นความเป็นเอกภาพของชาติและเชื้อชาติ ปฏิเสธและทำลายความคิดที่จะแบ่งคนเป็นชนชั้น

ฝ่ายอนุรักษนิยมรุ่นเก่า และผู้ที่มีความคิดเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลถูกจำกัดบทบาทลงนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2476 ศาลพิเศษซึ่งริเริ่มมาจากนักกฎหมายกลายเป็นช่องทางที่ชอบธรรมต่อมาที่รัฐบาลจะใช้ปราบผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลอย่างรุนแรงในกรณีของศาลพิเศษที่มีต่อมาอีกในปี พ.ศ. 2478 และ 2481 (ต่างจากพระราชบัญญัติป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ ซึ่งเข้าสภาก่อนเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 และเป็นการใช้อำนาจโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยกับคณะกรรมการซึ่งคณะรัฐมนตรีได้แต่งตั้งขึ้น) หลายท่านได้เปลี่ยนการตีความ มาเป็นการยกยอหลวงพิบูลสงคราม แต่ก็ด้วยความ

ไม่จริงใจ⁸⁶ ต่อมาเมื่อมีความผันผวนทางการเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่สอง พวกเขาได้แสดงความปรารถนาอย่างจริงใจออกมาอีกครั้ง ปรากฏอยู่ในรูปงานเขียนที่ทยอยพิมพ์หลังปี พ.ศ.2490 ควรกล่าวด้วยว่าเป็นคนละกลุ่มกับผู้ที่มีความเห็นต่างกับรัฐบาลของ ป.พิบูลสงคราม ซึ่งปรากฏอยู่ในสกาดังแต่ปี พ.ศ. 2477 เป็นต้นมา กลุ่มหลังนี้ในช่วงปี พ.ศ. 2489 และต้นปี 2490 คือสมาชิกส่วนใหญ่ของพรรคสหชีพ และแนวรัฐธรรมนูญ เราอาจตรวจสอบจากร่องรอยความคิดในทฤษฎีรัฐธรรมนูญได้ว่า กลุ่มใดยืนอยู่จุดไหนในกระแสพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

บทสรุปของผู้เขียนต่อประวัติศาสตร์การเมืองช่วงปี พ.ศ. 2476 มีอยู่ว่า เป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องเป็นเนื้อเดียวกับเหตุการณ์ 24 มิถุนายน 2475 การจัดแย้งและการต่อสู้ไม่เพียงแต่เป็นเรื่องของอำนาจและผลประโยชน์ หากแต่มีทฤษฎีการเมืองที่แตกต่างกันอย่างสำคัญด้วย ในประการต่อมา ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับความหวังและความกลัว ตลอดจนวัฒนธรรมภายในชนชั้นนำอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถแสวงหารูปแบบทางการเมืองร่วมกันได้ จึงต้องมาต่อสู้รับกันเป็น “สงครามกลางเมือง” นอกจากนี้ก็คือ มีราษฎรเข้าร่วมด้วยไม่ใช่เป็นเรื่องของรัฐบาลกับคณะกษัตริย์เมืองเท่านั้น สภาวะหนุนช่วยรัฐบาลทางจิตใจของราษฎร มีผลอย่างสำคัญต่อการผลักดันให้เกิดรัฐไทยแบบที่มี ป.พิบูลสงคราม เป็นผู้นำในระยะต่อมาไม่ใช่ฝ่ายผู้นำกำหนดสร้างเหตุการณ์ได้ตามใจชอบ

เชิงอรรถ

- 1 Carl Becker, *Everyman His Own Historian : Essays on History and Politics* (Chicago, Quadrangle Books, 1966), p.234
- 2 ดูอาทิเช่น J.H. Plumb, *The Death of the Past* (London, Macmillan, 1969) ; W.H. Walsh, *An Introduction to Philosophy of History* (London, Hutchinson, 1967) ; Lawrence Stone, *Past and Present* (Boston, Rootledge and Kegan Paul, 1981).
- 3 ผู้เขียนขอยืมคำดังกล่าวมาจาก อังรี เลอเฟฟร์ ดู Henri Lefebvre, "What is Historical Past?", *New Left Review*, 90 (Mar-Apr, 1975), pp. 27-34.
- 4 ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์, *เมืองนิมิตรและชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง* (พระนคร, อักษรสัมพันธ์, 2513), หน้า 191.
- 5 คำนำของ *ชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง* ใน *เพ็ญอ้าง*.
- 6 กุหลาบ สายประดิษฐ์, *ลาก่อนรัฐธรรมนูญ* (กทม., สำนักพิมพ์วิวัฒ, 2522) พิมพ์ครั้งแรกใน *หนังสือเทอดรัฐธรรมนูญ* 2478.
- 7 ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์, *อ้างแล้ว*, หน้าคำนำของ *ชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง* (เน้นโดยผู้อ้าง)
- 8 นิคม จารุมณี, *กบฏวรวะนะ พ.ศ. 2478* (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519) และ "ความขัดแย้งทางการเมืองภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 : กรณีกบฏวรวะนะ", ใน *ชัยอนันต์ สมุทวณิช และสุวดี เจริญพงศ์* (บรรณาธิการ), *การเมือง - การปกครองไทยสมัยใหม่ : รวมงานวิจัยทางประวัติศาสตร์และรัฐศาสตร์* (เอกสารวิชาการของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2522)
- 9 พระยาศรภัยพิพัฒน์, "บทวิเคราะห์การเมือง", ใน *ชด หัสนาเรอ และ ปรีชา สามัคคีธรรม*, 35 ปี แห่งยุคประชาธิปไตย (น.ส.พ. หลักเมืองยุคใหม่ จัดพิมพ์, 2511), หน้า (33) - (34)
- 10 คำว่า "ได้การปฏิวัติ" หรือ "ได้อภิวัฒน์" นี้ ปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้ใช้ใน "จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม", *วารสาร อมร. ฉบับ 10 ธันวาคม* (องค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์, 2516) คนอื่น ๆ ที่ใช้ก็มี อย่างเช่น Thawatt Mokarapong, *History of Thai Revolution : A Study in Political Behaviour* (Bangkok, Chalermit, 1972) และ ฎุรฎุ ฎุระชน, *ศาลพิเศษ พ.ศ. 2476, พ.ศ. 2478 และ พ.ศ. 2481* (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521) อนึ่ง ที่เป็นน่าสังเกตว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้คำว่า "การต่อสู้กับระบอบเก่า" ดู อ.พิบูลสงคราม, *จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 1* (กทม., โรงพิมพ์มนตรี, 2518)
- 11 คำนี้ สุพจน์ ด่านตระกูล ใช้ใน *ชีวิตและงานของ ดร.ปรีดี พนมยงค์* (พระนคร, ประจักษ์การพิมพ์, 2514)
- 12 รอง สยามานนท์, *ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ* (กทม., ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 78.
- 13 ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 14 ตุลา : *คณะราษฎรกับกบฏวรวะนะ* (กทม., ชมรมประวัติศาสตร์ชุมนุมวิชาการอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดพิมพ์, 2517)
- 14 เกรียงศักดิ์ พิทยานะ, *โศกนาฏกรรมสาหัสที่หินลับ* (กทม., สำนักพิมพ์ศิริสาส์น, 2517)
- 15 วิชัย ประสงค์, *ปฏิวัติรัฐประหารและกบฏจลาจลในสมัยประชาธิปไตยแห่งประเทศไทย* (พระนคร, โรงพิมพ์บริษัทรัฐภักดี, 2492), หน้า 51.
- 16 ชาลี เอ็มกระสินธุ์, *พระปกเกล้าฯ กษัตริย์นักประชาธิปไตย* (กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์สยาม, 2519), หน้า 512.
- 17 ดูการศึกษาเชิงสำรวจในขั้นต้นของผู้เขียน, *การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ของสยาม : ทรมแดนแห่งความรู้* (เอกสารวิชาการ ของ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525)
- 18 นิคม จารุมณี, *กบฏวรวะนะ พ.ศ. 2478, อ้างแล้ว*, หน้าบทคัดย่อ
- 19 เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, *การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 กับ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองการปกครองของประเทศไทย* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513), หน้า 105.

- 20 ส่วนนี้กลายเป็นความรู้สึกที่ติดตามตัวนายปรีดี พนมยงค์ มาตลอด ทั้ง ๆ ที่ไม่เป็นความจริงเลยเหตุการณ์ส่วนนี้ หนังสือทุกเล่ม ต้องกล่าวถึงการกล่าวหานายปรีดี ว่าเป็นคอมมิวนิสต์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รายละเอียดเบื้องต้น ดู อาทิเช่น ไสว สุทธิพิทักษ์, **ดร.ปรีดี พนมยงค์** (กทม., บพิธการพิมพ์, 2526), บทที่ 7
- 21 เป็นกรณีเดียวในประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ ที่หนังสือทุกเล่มเมื่อกล่าวถึงเหตุการณ์ในตอนนี้จะต้องกล่าวถึง แม้จะไม่มี รายละเอียดกันเลยทีเดียวในเบื้องต้น ดู พระยาศราภัยพิพัฒน์, **ฝันร้ายของข้าพเจ้า** (พระนคร, มิตรนราการพิมพ์, 2512), หน้า 1-8 ว่าด้วยสาเหตุความอลเวง พ.ศ.2476
- 22 เอกสารสำคัญ ต้องอ่าน สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ “พระราชบันทึกทรงเล่า”, ใน **เมืองแรกประชาธิปไตย** (สมาคมกษัตริย์แห่งประเทศไทย รวบรวมและจัดพิมพ์, 2516)
- 23 ดูหนังสือ **รวมคำแถลงการณ์, คำสั่ง, และประกาศในคราวปราบกบฏ** ซึ่งรัฐบาลรวบรวมพิมพ์แจกจ่ายในปี พ.ศ.2476 และตรวจสอบได้กับ กจช. สร.0201.1.1/2 แถลงการณ์ของรัฐบาลเรื่องปราบกบฏ (พ.ศ.2476) และ กจช. สร.0201.1.1/4 ประกาศและแจ้งความนายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารบก เนื่องในการปราบกบฏ (พ.ศ.2476)
- 24 กุหลาบ สายประดิษฐ์, **อ้างแล้ว**, หน้า 5
- 25 ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์, **ชีวิตนักการเมืองไทย**, ใน **หนังสืออนุสรณ์พิธีพระราชทานเพลิงศพ.ท.จงกล ไกรฤกษ์** (พระนคร, ศูนย์การพิมพ์, 2512), หน้า 89
- 26 พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, **เจ้าชีวิต** (กทม., คลังวิทยา, 2517), หน้า 707
- 27 พระยาศราภัยพิพัฒน์, **ฝันร้ายของข้าพเจ้า**, **อ้างแล้ว**; หลุยส์ คีรีวัต, **ประชาธิปไตย 17 ปี** (พระนคร, โอเดียนสโตร์, 2493); หลวงโหมรอนราญ (ดี ปาลกวงศ์ ณ อยุธยา) **เมื่อข้าพเจ้าก่อการกบฏ เล่ม 1** (มปท, มปป.)
- 28 ร.ท.จงกล ไกรฤกษ์, **ตัวตาย แต่ชื่อยัง** (พระนคร. เกื้อกูลการพิมพ์, 2507); พระยาสุรพันธ์เสนีย์, **ฝันร้ายในชีวิตของข้าพเจ้า**, ใน **อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันเอกพระยาสุรพันธ์เสนีย์ (อิน บุนนาค)** (กทม., โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2515) และ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร, **บทความของและเกี่ยวกับ ม.จ.สิทธิพร กฤดากร** (สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514) งานชิ้นหลังนี้ไม่กล่าวถึงชีวิตของ ม.จ.สิทธิพร ในปี พ.ศ.2476 โดยตรง แต่เป็นภาพรวมของคณะ “หลักการ” คนหนึ่ง ซึ่งคัดค้านคณะราษฎร
- 29 ร.ท.จงกล ไกรฤกษ์, **ตัวตาย แต่ชื่อยัง**, **อ้างแล้ว**, หน้า 345
- 30 ส่วนหนึ่ง ภูธร ภูมะธน ทำไว้แล้วในวิทยานิพนธ์ของเขา, **อ้างแล้ว**.
- 31 ดูบทกล่าวนำของ ชด หัสบำเรอ และ ปรีชา สามัคคีธรรม ในหนังสือของเขา, **อ้างแล้ว**.
- 32 ส่วนนี้ดูคล้ายย่อของที่ หลวงโหมรอนราญมีต่อ ร.ต.สลับ เระะรุจิ ใน **เมื่อข้าพเจ้าก่อการกบฏ เล่ม 1**, **อ้างแล้ว**, หน้า 224-225 และ อ่านงานเขียนจำนวนมากของ เสภา เระะรุจิ ด้วยความระมัดระวัง
- 33 ดู คำกล่าวของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ในบทนำของ **ใต้ถันปรีดี** (กทม., สำนักพิมพ์พิมพ์แชนส, 2517) และ คำนำให้กับหนังสือ **เมืองนิมิตรและชีวิตแห่งการกบฏสองครั้ง**, **อ้างแล้ว**.
- 34 ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 14 ตุลาคม: **คณะราษฎรกับกบฏบวรเดช**, **อ้างแล้ว**, หน้า 40-47
- 35 กจช. สร.0201.1.1/1 คำขอ หรือ คำขาด และคำแถลงการณ์ หรือใบปลิวของพวกเขา (พ.ศ.2476)
- 36 ชัยอนันต์ สมุทวณิช พยายามให้กับการศึกษาส่วนนี้เป็นอย่างมาก อย่างเช่น “การปูพื้นฐานการปกครองแบบประชาธิปไตยในสมัยราชาธิปไตย”, ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ (บรรณาธิการ), **สัตว์การเมือง** (พระนคร, ไทยวัฒนาพานิช, 2514)
- 37 พระยาศราภัยพิพัฒน์, **ชีวิตของประเทศ** (พระนคร, มิตรนราการพิมพ์, 2512)
- 38 เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, “ความจำเป็นทางประวัติศาสตร์ของการเคลื่อนไหว 24 มิถุนายน 2475”, **วารสารธรรมศาสตร์ 11 : 2** (มิถุนายน, 2525), หน้า 63

- 39 เดือน บุนนาค และ ไพโรจน์ ชัยนาม, **คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญ ภาค 2 รัฐธรรมนูญสยาม** (พระนคร, โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2477), หน้า 18-20 และ **หลวงประเจิดอักษรลักษณ์, กฎหมายรัฐธรรมนูญ** (มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, 2477), หน้า 8-10
- 40 **เพ็งอั้ง** และ **ดูเพิ่มเติม** สายหยุด แสง อุทัย, **วิชาการเมือง 2 เล่ม** (พระนคร, โรงพิมพ์พระจันทร์, 2482)
- 41 กช. 57 สบ.247/242 ถัด An Outline of Change in the Form of the Government (Copy) ลงวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2474
- 42 ในขณะที่ยังไม่มีงานศึกษาที่มุ่งในรายละเอียดให้ลึกซึ้งนัก งานของ ชัยอนันต์ สมุททนิช, **การเมือง-การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย** (กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2523), หน้า 139-143 น่าจะยังใช้อ้างอิงได้
- 43 ปรีดี พนมยงค์, คำนำ, ในหนังสือเล่มสำคัญของ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิพิภพทิพอาภา, **ประวัติศาสตร์สมัยการปฏิวัติฝรั่งเศสและสมัยนโปเลียนโบนาปาร์ต ภาคที่ 1** (พระนคร, โรงพิมพ์เจตนาผล, 2477)
- 44 กุหลาบ สายประดิษฐ์, **แลไปข้างหน้า** (กทม., สำนักพิมพ์สี่สาร, 2526), หน้า 261-262
- 45 การมี หรือ ไม่มีความยินยอมภายในกลุ่มต่าง ๆ ของชนชั้นปกครอง ในด้านกลับก็คือ การที่กลุ่มหนึ่งกลุ่มใดจะมีอุดมการณ์หลักที่เหนือกว่ากลุ่มอื่น ซึ่งเป็นเงื่อนไขทางการเมืองเบื้องต้นก่อนที่จะดำเนินการในเรื่องเศรษฐกิจและสังคม ดูอาทิเช่น P.H. Partridge, **Consent & Consensus** (London, Pall Mall, 1971)
- 46 รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยที่ 2 สามัญ พ.ศ.2477 เล่ม 2 ครั้งที่ 22 และครั้งที่ 24 เป็นที่สังเกตว่า พระยาพลพลพยุหเสนา ได้ยื่นยันการให้มีพรรคการเมืองตามธรรมชาติอย่างแข็งขัน ซึ่งเป็นอีกสำนักคิดหนึ่งตรงกันข้ามกับการให้มีคณะกรรมการเมืองโดยกฎหมาย
- 47 **ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้คำว่า "ตาม" ไม่ใช่ "ได้" ดูใน ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี** (พ.ศ.2475-2517) (กทม., ห้างหุ้นส่วนจำกัด ชุมชุมช่าง, 2517), หน้า 13
- 48 จะเป็นเรื่องผิดพลาดอย่างมากที่มองปัญหาที่ว่า เป็นเรื่องของเวลา ว่า ช้าหรือเร็ว โดยไม่พิจารณา **ความสัมพันธ์ทางสังคม** ในขณะนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร นอกจากนี้แล้ว การใช้คำว่า "ประชาธิปไตย" ก่อนปี พ.ศ.2475 จะต้องยิ่งระวังให้เป็นอย่างมาก เพราะในแง่ของรัฐบาลแล้ว คำว่า ประชาธิปไตย คือ การปกครองแบบประธานาธิบดี ตรงกันข้ามกับราชาธิปไตยโดยตรง (ดู **ปทานุกรม** ของ กระทรวงธรรมการ ฉบับพิมพ์ปี พ.ศ.2470) การที่มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย และการใช้คำภายในระยะเวลาไม่ถึงทศวรรษ จะแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวที่รวดเร็วเป็นอย่างมากด้วยของกลุ่มคนหลาย ๆ ฝ่าย
- 49 กช. 57.พ.13/3 ให้กระทรวงพาณิชย์ดำริช่วยเหลือชาวนาทำนองประเทศอินโดจีนที่จัดให้ชาวนากู้เงินจากแบงก์ได้ (25 พ.ค. 2472-16 ก.พ.2474)
- 50 เป็นคำของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อคราวประชุมอภิรัฐมนตรี ครั้งที่ 7/2474 วันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2474 ใน **เพ็งอั้ง**
- 51 ปรีดี พนมยงค์, คำนำ, ในหนังสือของ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิพิภพทิพอาภา, **อั้งแล้ว** : ส่วนในหนังสือของ อ.พิบูลสงคราม กล่าวว่ามีเจตนาที่จะเป็น **ประชาธิปไตยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข** โดยไม่มีอย่างอื่น ไม่มีการคาดคิดว่าอาจมีความผิดพลาดและเป็นอย่างอื่นหรือ? ในเมื่อ เาเองก็กล่าวว่าถ้าเป็นไปตามธรรมชาติแบบที่ ปรีดี พนมยงค์ เข้าใจ ก็คงมีเรื่องอันน่าเศร้าสลดใจแบบที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศส กระนั้นก็ตีการให้เป็นอย่างที่เรามุ่งหวัง คือ ความยินยอมสูงสุด นั่นหมายถึงการที่จะพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยินยอมเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ดู อ.พิบูลสงคราม, **อั้งแล้ว**, หน้า 105-114.
- 52 **อั้งอยู่ใน ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, อั้งแล้ว**, หน้า 25
- 53 **รายชื่อ คณะกรรมการทั้ง 7 คน ดู เล่มเดียวกัน** หน้า 24
- 54 **เควิด มอเรลล์ และ ริชาร์ด โดเนอร์, ประวัติทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์ (แปลและเรียบเรียงโดย ศรีนยา บำรุงพงศ์)** (มปท., 2526), หน้า 10

- 55 ดู คำอภิปรายของ ปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับร่าง พ.ร.บ. ว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม กับร่าง พ.ร.บ. ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ใน ประเสวริฐ ปัทมาสุคนธ์, *อ้างแล้ว*, หน้า 97-101
- 56 เพลงโหมรอนราญ, *อ้างแล้ว*, หน้า 53
- 57 ดู บันทึกของ ชูสี สารนุชิต, “เจ้าคุณโทณวณิชกมนตรีในความทรงจำของข้าพเจ้า”, ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระยาโทณวณิชกมนตรี (กทม., ศูนย์การพิมพ์, 2515)
- 58 ดู เดือน บุนนาค, *ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก* (กทม., สำนักพิมพ์สามัคคีธรรม, 2517) และ พี. ฟิสติเย, *โลกพระศรีอริย์ของปรีดี พนมยงค์* (แปลและเรียบเรียงโดย ไมตรี เคนอุดม) (กรุงเทพฯ, กราฟิการ์ต, 2518)
- 59 การเปรียบเทียบ พ.ร.บ. เลือดคั่งนี้ ดู เดือน บุนนาค และ ไพโรจน์ ชัยนาม, *อ้างแล้ว*, หน้า 32-38 การเตรียมการของพระยามโนปกรณนิติธาดา ในส่วนนี้เป็นหลักฐานส่วนหนึ่งที่น่าจะบอกได้ว่า ฝ่ายอนุรักษนิยมก็ไม่ได้มุ่งหวังที่จะกลับไปสู่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชอีกแต่เตรียมการที่จะมีระบอบรัฐธรรมนูญต่อไป แต่เป็นคนละชนิดกับคณะราษฎร
- 60 อ้างใน ไสว สุทธิพิทักษ์, *อ้างแล้ว*, หน้า 302
- 61 ความรู้สึกที่ว่า พระราชวงศ์ถูกเหยียดหยามกับความประสงค์ให้รัฐบาลลาออกเป็นเรื่องเดียวกันในหมู่นายทหารชั้นผู้น้อยของคณะผู้บ้านเมือง หลวงราญอริราชได้แสดงความรู้สึกดังกล่าวอย่างหนักแน่นเมื่อสนทนากับอักษรเลขของจังหวัดหนองคายที่เวียงจันทน์ดู กช. สร.0201.1.2/1 รายงานมหาดไทย โทรเลข และใบบอกกรมการจังหวัด-อำเภอ ทหาร-ตำรวจ เรื่องกบฏบวรเดช (พ.ศ.2476) และต่อมา ในคำแถลงการณ์จากคอนเมืองของคณะผู้บ้านเมืองก็กล่าวเรื่องนี้ทุกครั้ง อย่างไรก็ตามก็ตีพฤติกรรมของนายถวัติ ฤทธิเดช นี้ น่าจะได้รับการพิจารณากันให้ตลอดและถี่ถ้วนว่าเขาได้ทำอะไรบ้าง พระยาศราภย์พิพัฒน์ผิดพลาดอย่างแน่นอนที่จะสันนิษฐานว่ามีคนร้ายให้นายถวัติ เพราะในคำฎีกาแสดงความเห็นที่นายถวัติมีมาก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ.ศ.2475 นั้น เป็นที่ยอมรับกันภายในหมู่ชนชั้นนำว่า เขาเป็นคนมีความรู้คนหนึ่ง
- 62 เพลงโหมรอนราญ, *อ้างแล้ว*, หน้า 62 และ ร.อ.ขุนเริงรมชัย (ชวน โกมารทัต) ซึ่งมีจดหมายถึงนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2476 ใน กช. สร.0201.1/25 เรื่องพวกกบฏที่หนีไปนอกพระราชอาณาเขตของนิโรโธ หรือ ขอกลับภูมิลำเนา (พ.ศ.2477-2481) กล่าวย่ำว่า “ข้อสำคัญที่ทำให้เกิดแตกร้างอย่างใหญ่หลวง จนเป็นเหตุนองเลือดแดงต้องเสียชีวิตเช่นมาชาติเดียวกันคราวที่แล้วมานี้ เนื่องด้วย หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับคืนสยาม...” ซึ่งอาจเป็นจริงในหมู่นายทหารระดับล่าง ส่วนนายทหารระดับชั้นผู้ใหญ่ นั้น เป็นที่น่าสงสัยว่าไม่ว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมจะกลับมาหรือไม่ก็ตาม ก็คงจะต้องต่อสู้กันแน่นอน เพราะเตรียมการมาก่อนหน้านี้นี้กว่า 3 เดือนแล้ว การกลับมาของหลวงประดิษฐจึงไม่ใช่ข้อสำคัญในความคิดของผู้นำคณะผู้บ้านเมือง
- 63 รายชื่อคนสำคัญ ๆ ดูในนิคม จารุมณี, *อ้างแล้ว*
- 64 กช.สร.0201.1.1/1 คำขอ หรือคำขาดและคำแถลงการณ์หรือใบปลิวของพวกกบฏ (พ.ศ.2476)
- 65 พระยาสุรพันธ์เสนี, *อ้างแล้ว*, หน้า 16 พฤติกรรมตอนนี้ของพระยาพลพลพยุหเสนาจะถูก พระยาสุรพันธ์เสนีอ้างเพื่อพิสูจน์ว่าคนไม่ได้เป็น “กบฏ” เพราะถ้าเป็นก็จะจับกุมตัวพระยาพลพลพยุหเสนาไว้แล้ว ตรงกันข้ามกับ ร.ท.จงกล ไกรฤกษ์ ที่กล่าวว่า พระยาพลฯเอง ก็หลบออกจากกรุงเทพฯไป เพื่อให้พระยาศรีสิทธิสงครามทำการได้สะดวกขึ้น แต่เนื่องจากการเปลี่ยนตัวหัวหน้าฝ่ายคณะผู้บ้านเมือง และนายทหารชั้นผู้น้อยคณะราษฎรไม่ยอมจึงต้องตกอยู่ในฐานะเป็นหุ่นให้หลวงพิบูลสงครามปราบคณะผู้บ้านเมือง
- 66 ปรากฏอยู่ในสำเนารายงานของ ร.อ.หลวงจรัส ยุทธวิชัย ฝ่ายคณะผู้บ้านเมืองใน กช. สร. 0201.1.1/1 คำขอหรือ คำขาดและคำแถลงการณ์หรือใบปลิวของพวกกบฏ (พ.ศ.2476) ความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างหลวงสินธุ์สงครามชัยกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมชุดรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นที่สันนิษฐานได้ว่ากรกัถ์หลวงสินธุ์ ไว้เป็นการตัดขาดการติดต่อระหว่างคณะผู้บ้านเมืองกับทหารเรือส่วนหนึ่งซึ่งมีมาก่อนหน้านี้นี้ลงได้
- 67 พระยาศราภย์พิพัฒน์ “ฝันร้ายของข้าพเจ้า” . *อ้างแล้ว*, หน้า 24

- 68 แม้ว่าจะเป็นหลักฐานของฝ่ายคณะกู้บ้านเมือง, ซึ่งบอกว่าใช้แผน “ล้อมกวาง” คือมาล้อมเพื่อให้ตกใจแล้วยินยอมกับคำขาดแต่จากการประเมินโดยทั่วไปเป็นเรื่องจริงและน่าเชื่อถือได้ ไม่ได้กล่าวเพื่อเป็นข้อแก้ตัวเพราะว่าแพ้ไปแล้ว
- 69 ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์, **ชีวิตนักการเมืองไทย**, อังแล้ว, หน้า 94
- 70 กชช. สร. 0201.1.2/1 รายงานมหาดไทย โทรเลข และใบบอกกรมการจังหวัด-อำเภอ ทหาร-ตำรวจ เรื่องกบฏบวรเดช (พ.ศ.2476) จากเหตุการณ์คราวนี้ทหารเรือจะถูกกดและปรามจากทหารบกเป็นอย่างมาก นั้นหมายถึงการเริ่มต้นการขัดแย้งระหว่างกองทัพบกกับกองทัพเรือในประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ด้วย
- 71 กชช. สร. 0201.1.1/3 เรื่องคำสั่งแถลงการณ์และประกาศของรัฐบาลเนื่องในการปราบกบฏ (พ.ศ.2476)
- 72 ร.ท.จงกล ไกรฤกษ์, **ตัวตายแต่ชื่อยัง**, อังแล้ว, หน้า 323
- 73 เล่มเดียวกัน, หน้า 342-343.
- 74 รายละเอียด ดู กชช. สร.0201.1.1/1 คำขอหรือคำขาดคำสั่งแถลงการณ์หรือใบปลิวของพวกกบฏ (พ.ศ.2476) แม้จะไม่ทราบว่าเป็นใครเป็นผู้ร่างแถลงการณ์ให้คณะกู้บ้านเมือง แต่ความสำคัญอยู่ที่เป็นกรรพที่พอ ๆ กันแบบ “สงครามกลางเมือง” บันทึกของฝ่ายที่พัวพันกับคณะกู้บ้านเมืองปิดบังข้อเท็จจริงนี้ กล่าวหาว่ารัฐบาลจอมดีฝ่ายกบฏอย่างเสีย ๆ หาย ๆ เพียงข้างเดียว
- 75 รายละเอียดทั้งหมด แม้จะดูเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ แต่ก็ต้องอ่าน **ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ แจ้งความเรื่องมีผู้เอื้อเพื่อแก่ราชการทหารเนื่องในการปราบกบฏ พุทธศักราช 2476** และ กชช. สร.0201.1.3/8 เรื่องบริจาคตริพย์และสิ่งของช่วยเหลือในการปราบกบฏ (พ.ศ.2476), กชช. สร.0201.1.3/14 ประชาชนพ่อค้าและข้าราชการช่วยเหลือในการปราบกบฏ (พ.ศ.2476), กชช.สร.0201.1.3/15 ประชาชนจังหวัดต่าง ๆ ช่วยเหลือในการปราบกบฏ (พ.ศ.2476), กชช.สร.0201.1.3/19 ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนสละเงินและสิ่งของ ช่วยเหลือในการปราบกบฏ (พ.ศ.2476-2477) รายละเอียดต่าง ๆ เหล่านี้ยังไม่มีกราววิเคราะห์อย่างจริงจัง ในส่วนหนึ่งกล่าวที่ว่าราษฎรไม่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนั้นผิดข้อเท็จจริงอย่างแน่นอน
- 76 กชช.สร.0201.1/22 พระราชกระแสเตือนรัฐบาลในเรื่องการรับอาสาสมัครการจับกุมผู้ที่ต้องสงสัย และขอให้อภัยโทษแก่พวกกบฏ (พ.ศ.2476)
- 77 ซาลี เอี่ยมกระสินธุ์, อังแล้ว, หน้า 527
- 78 อังใน ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์, **ชีวิตนักการเมืองไทย**, อังแล้ว, หน้า 100
- 79 กชช. สร. 0201.1.3/6 เรื่องทางราชการจะใช้เงินทดแทนแก่ราษฎรผู้ที่ต้องเสียหายเนื่องในการกบฏ (พ.ศ.2476-2477)
- 80 กชช.สร.0201.1.3/10 เมิกจ่ายเงินในการปราบกบฏ (พ.ศ.2476) และ สำนักงานโฆษณาการ, **กระทู้ถามของผู้แทนราษฎรซึ่งรัฐบาลตอบโดยทางสำนักงานโฆษณาการ พ.ศ. 2476-2477** (พระนคร, โรงพิมพ์ไทยเขมม 2477) กระทู้ที่ 9 เรื่องค่าใช้จ่ายในการปราบกบฏ
- 81 กชช.สร.0201.1/27 เรื่องเงินที่พวกกบฏได้นำไปใช้จ่ายเนื่องในการกบฏ (พ.ศ.2478-2479)
- 82 ภูธร ภูมะธน, อังแล้ว, หน้า 101-102
- 83 กชช.สร.0201.1/22 พระราชกระแสเตือนรัฐบาลในเรื่องการรับอาสาสมัครการจับกุมผู้ที่ต้องสงสัย และการให้อภัยโทษ แก่พวกกบฏ (พ.ศ.2476)
- 84 รายละเอียด ดู **แถลงการณ์ เรื่อง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ** (พระนคร, โรงพิมพ์ยี่งหลี, 2478)
- 85 อังใน ร.ท. จงกล ไกรฤกษ์, **ชีวิตนักการเมืองไทย**, อังแล้ว, หน้า 107
- 86 ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์, อังแล้ว, หน้า 349

YAMAHA PIANO

เชิญแวะชมยามาฮ่าสินค้าคุณภาพ ได้ที่

โชว์รูมดนตรี ปทุมวัน โทร.2526133-5, 2514052, 2516368-9

โชว์รูมดนตรี สุขุมวิท โทร.3924417-8

โชว์รูมดนตรี ลาดพร้าว โทร.5114619

โชว์รูมดนตรี บางพลัด โทร.4245379

โชว์รูมดนตรี ธนบุรี โทร.4660258

โชว์รูมดนตรี พญาไท โทร.2451171, 2454984

โชว์รูมดนตรี ชลบุรี โทร.(038) 285788

และผู้จำหน่ายทั่วประเทศ

รายละเอียดโปรดติดต่อ

บริษัท สยามกลการ จำกัด
ฝ่ายดนตรียามาฮ่า

933/1-7 ถนนพระราม 1 ปทุมวัน กรุงเทพฯ รหัสไปรษณีย์ 10500

โทร. 2526133-5, 2516368-9, 2514052

เอื้อ สุนทรสนาน กับไวโอลินคู่ชีพ

ผู้เขียนจำเป็นต้องสารภาพเสียแต่เริ่มแรกว่า “ติด” คนตรีสุนทรภรณ์มาตั้งแต่ 5-6 ขวบ และสำหรับผู้ที่รักคนตรี ความผูกพันเกี่ยวกับงานของคีตศิลป์ร่วมสมัยคนใดคนหนึ่งที่อยู่คงทนมาได้ร่วม 40 ปีนั้น คงจะมีเรื่องของความคลั่งใคล้ไหลหลงของปฐมวัยที่หยุดอยู่กับที่ หากแต่เป็นเรื่องอันเร้นลับของความสัมพันธ์ทางใจระหว่างผู้สร้างกับผู้รับ ระหว่างศิลปะกับมนุษย์ ซึ่งยังไม่มีสุนทรียศาสตร์ใดที่จะอธิบายได้แจ่มแจ้ง บทบาทของสุนทรภรณ์ที่มีต่อการให้สุนทรียศึกษาแก่คนรุ่นผู้เขียนนั้น เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งในประวัติของวิวัฒนาการแห่งดนตรีสากลในประเทศไทย ศิลปินประเภท “Made in Thailand” เช่น เอื้อ สุนทรสนาน และเพื่อนร่วมงานของเขานี้แหละที่ให้โอกาสแก่พวกเราได้สัมผัสกับ “ดนตรีสากล” กับเขาบ้าง (ผู้ฟังรุ่นหลัง ๆ อาจจะไม่ทราบว่ วงดนตรีกรมโฆษณาการ ซึ่งครุเอื้อเป็นหัวหน้าวงอยู่นั้น แต่เดิมบรรเลงคีตนิพนธ์ของคีตกวีอื่น ๆ

ทั้งไทยและเทศ) พวกเราเป็นจำนวนไม่น้อยที่ติดตามฟังดนตรีสากลต่อไปในลักษณะอื่น ๆ จัดได้ว่าเป็นหนี้บุญคุณสุนทรภรณ์อยู่มากในฐานะที่เป็นผู้เปิดประตูไปสู่โลกแห่งคีตศิลป์อันกว้างใหญ่ไพศาล สำหรับตัวผู้เขียนเองนั้นอยากจะกล่าวเสียด้วยซ้ำไปว่า เส้นทางแห่งดนตรีที่เริ่มต้น ณ สะพานผ่านพิภพลีลา นั้นนำกลับไปสู่ Salzburg และ Bayreuth การที่จะเขียนถึง “มรดกของสุนทรภรณ์” ให้มีลักษณะเป็นวิชาการและเป็นปรนัยนั้นจึงเป็นสิ่งที่ยากยิ่ง เพราะความสวามิภักดิ์ทางใจมักจะเข้ามาบดบัง “วัฒนธรรมแห่งการวิจารณ์” อยู่เนือง ๆ

เพื่อให้บทความนี้มีลักษณะที่เป็นรูปธรรม ผู้เขียนใคร่ขออ้างตัวอย่างของเพลงและการบรรเลงในรายการวันรำลึกถึงผลงานอมตะของเอื้อ สุนทรสนาน ณ โรงละครแห่งชาติเมื่อวันที่ 22 มกราคม 2527 มาประกอบการพิจารณา รายการในวันนั้นเป็นที่ชื่นชอบของคนจำนวนมาก ได้มีการนำเอาแถบบันทึกภาพมาออก